

Carpații

Director: Aron Cotrus

REVISTA CULTURALĂ

Redactori: Traian Popescu și N. S. Gavra

INDEMNURI DIN PAGINILE DEMULT

"Văzurăm într-o zi soarele strălucitor și libertății a se înălța și cu razele sale firibintătoare a înviea pământul; și îndată larși a se întinse și în mijlocul acelei întinerici-mi viscolul a asvării departe de patria noastră, supt cortul pribegiei, ca odinioară pe părinții noștri. Văzurăm dușmanul călcând în voie această țară sfințită de nenorocire și de plonie, fără să avem fericirea a ne izbăvi, cruntând paloșul nostru înfrânsul și a muri încal bărbătește, astfel cum trăiră părinții noștri. Și de atunci, rălăcin prin lume cu inima frământată de dorul țării depărtate, raiul nostru mult iubit. Cu toate aceste dureri am păstrat vie în inima noastră credința și dragostea libertății și n'am desperat de mântuirea neamului nostru. Știm ce greu și anevoie este a redobândi libertatea pierdută, a intruși o patrie atât de zdruncinată, a reinălța o nație slăbită și culcată la pământ de veacuri de tiranie; dar știm încă că din covârșirea răului are să iasă binele; știm că nimic în lume nu se naște fără durere; și credem, cu autorul acestei cântări, că mântuirea stă în noi și că vom fi mântuiți dacă vom fi cu priveghere, stăruință și jertfă, dacă ne vom întări brațele și inima și vom sta" toți pentru unul și unul pentru toți"

N. BALCESCU

(Randuri din prefața lui N. Bălcescu la "Cântarea României" a lui Al. Russo)

IONEL I. C. BRATIANU

ARHITECTUL ROMÂNIEI MARI.

de PAMFIL SEICARU

AL. RUSSO

Nu putem să conținem forma viitorului fără să cunoaștem condițiile actuale și elementele active ale trecutului. Nu ajunge să știm și să înțelegem acțiunile care au fost până de fapt ale trecutului, ni se mai cere să cunoaștem și actorii. Judecata noastră asupra cursului următor al istoriei, judecata noastră asupra caracterelor și evenimentelor politice este condițională de cunoașterea, cel mai exactă, a oamenilor care au jucat un rol hotărâtor. Dacă Tucidide este socotit ca primul gânditor care a participat și a descris istoria epocii lui, aceasta se datorează faptului că s'a putut elibera de planșajului legendelor, a știut să discearnă adevărul, să vadă clar, înarmați numai cu spiritul critic. Mulțumindu-ne să cunoaștem toate faptele în ordinea lor cronologică, nu avem decât scheletul unei epoci, dar nu putem să înțelegem viața reală. În fond, cunoașterea istorică este însoțită prin cunoașterea vieții umane așa cum a palpitat într-o anumită epocă, și capătă culoare, înlesnindu-se înțelegerea complexului unor evenimente dacă folosim aceluși "totul pe lângă fapta semnificativă" cărora H. Taine le dădea o denotație științifică.

Istoria nu poate fi redusă la o serie de reguli statistice, măsurând totul pe care îl deșină — în determinarea cursului

evenimentelor — unele personalități; cu acest procedeu de inventariere a trecutului viața reală se destramă și drama istoriei pierde orice fațete.

René Grousset, vrând să dea o replică interpretării marxiste a istoriei, a evocat "figura câtorva din acești oameni care au dictat destinul omului, sau, dacă preferăm, care au fost mască înșelă a destinului, a acestor oameni determinanți, rășniri din distanță în distanță la răscrucile decisive ale istoriei, a arăta imensa lor responsabilitate, dominând secolele, ca în tabloul lui Henri de Régnier "Eroul", numai el singur mai mare decât bătaia". Aceste figuri predominante, René Grousset le-a numit "figuri de proză". Istoria Italiei moderne are la pământ pe Cavour, Germania pe Bismarck, Turcia pe Kemal Atatürk, iar România pe Ionel I. C. Brătianu.

Nu se poate încerca evocarea unei figuri predominante decât atunci când pașunile s'au potolit, când evenimentele și oamenii pot fi trezuți în revistă și conturând o epocă în complexitatea ei de viață, colțuri obscure să fie luminate ca să ne înlesnească cunoașterea acelor resorturi intime menite să înlesnească înțelegerea oamenilor care au deținut un rol, să ne explice acțiunile lor.

A trecut un sfert de secol de la moartea lui Ionel I. C. Brătianu, se poate, deci, vorbi de cel care a prezidat destinele țării între 1913 și 1928 așa cum recomandă Tacit "sine ira et studio". Poate pașunile partizane, chiar după un sfert de secol, ar fi putut să împiedice o senilă evocare a acestei "figuri de proză" dacă ar mai exista un stat român, dacă ar mai exista partide care să-și dispute conducerea țării. Statul român este o colonie rusească și poporul român redus în sclavie și par-tidele de ieri nu mai există decât sub forma unei caricaturale întreprinderi a câtorva împotorniți, biete sclerose politici ale exilului. Toate pașunile partizane sunt astăzi cronice și artificiale înfrînute. România creștea de generația de la 1945 a fost asasinată prin gestul trădător de la 23 August 1944. Pașunile amușite de lașă libertate de a vorbi, cum spunea Tacit "fără ură și fără pălănie".

Brătianu coborâra dintr-un neam de moșneni de pe valea Brațului din județul Muscel. A fost spirit și Ionel Brătianu să-și innobileze originea, afirmând odată că

(Urmează pag. 3.)

23 AUGUST

Astă-noapte,
a intrat ciu-mă'n cetate;
ciu-ma roșie, ciu-ma stepelor,
pe spinarea streperelor...

Mor șobolanii, copiii, părinții,
mor sfinții,
se moare pe rând,
se omoară, bând și cântând.

Astă-noapte, Iscaroteanul,
și-a vândut neamul.

Nicolaie NOVAC

POHOD NA SIBIR! (Gravură de Izet.)
Drama de izolare a poporului român sub ocupația rusească.

CANTAREA ROMÂNIEI

În mijlocul viscolului ce făcu tu
[pământ desmolenit?]
Pământul ce acoperea cenușa stră-
[moșilor]

Era frământat de lavă...
Vârtejul furtunos învâluia câmpia...
Talazurile a celui acean fără margini
[de neamuri]
Prăvălindu-se din toate părțile lumii
Spinteca cu durere coastele tale...
Mumă fără copii,
Ficiorii tăi răfăciți de vijelia ome-
[nească]

Pribegiau în toate laturile
Ducând cu dăinșii numai limba și
[dorul tău...]
Moșia e cel dintâi și cel mai de apoi
[cuvânt al omului,
Intrânsa se cuprind toate bucuriile...
Simțirea ei se naște odată cu noi
Și e nemărginită și vecinică, ca și
[Dumnezeu].

Patria e aducerea aminte de zilele
[copilăriei].
Coliba părintească cu copaciul cel
[mare din pragul ușii]
Dragostea mamei... plămuri ale in-
[mii noastre...]

Locul unde am iubit și am fost iubi-
[t...]

Căinele care se juca cu noi,
Sunetul clopotului bisericii satului
Ce ne vestește zilele frumoase de
[sărbătoare...]

Sbieratul turmei când se înlocuie
În amurgul sării dela pășune...
Fumul vetrii ce ne-a încălzit în lea-
[gân]

Înălțându-se în aer...
Barza de pe streșină ce caută dușii
[pe câmpie...]

Și aerul care nicăirea nu este mai
[dulce].

Și sub cortul pribegiei bătrânii zi-
[ceau copiii].

Colo... în vale... colo... departe, mai
[departe...]

Unde soarele se vede așa de fru-
[mos...]

Unde câmpiile sânt strălucite
Și pâraiele răcoroase...
Unde cerul e dulce,
Unde pământul e roditor
Și giunclele sânt albe...
Copii, acolo e țara!

UNDE OR FI ACUM EI OARE

23 AUGUST 1944 - 23 AUGUST 1954

Aceia cari, ca'n anii buni la Io Mai,
au primit cu alai
pe străzi, la balcoane, la ferești și la porți,
intrarea hoardelor cotropitoare,
unde-or fi acum ei oare?
Unde zac ei azi, murind ori morți,
cu cătuși la mâini și la picioare?

Dădeau din coate haitele de gurăcască
și golăimea gureșă și tucurie
se'mbulzea în chiote de bucurie
slugarnică și cu priviri prostesti,
să vadă-alevea oastea muscălească
cum, cu priviri piezișe intră'n București...

Pe-alocurea în blănuri de oșanță
gata pe toți deavalma să ne vînză,
iată și vulpoi bătrâni cu raiu'n rînză:
ei vin să-i vadă, pentru orice întâmplare,
pe cei ce'n pas de roșă s'arbitore,
treceau în fruntea hoardelor, călare.

Îi prinde-un dulce și prelung fior
că vor descoperi și recunoaște-ușor,
pe vr'un maimare din prădă lor...

Numai Ion nu se vedea în niciu o parte;
de parcă s'ar fi stins în Carpați și în moarte!...
Numai Ion.

nu s'a dus să-și ducă inima plocon
și să-și dea'n primire arma ruptă,
celora cu cari s'a mîsurat în luptă
pe Prut și pe Nistru, pe Nipru și pe Don
și l-a culcat grămadă de grămadă
pîn' pe-al Caucazului picu de zăpadă...!

Neamul românesc era atunci departe,
pe-ale oșgeni lui străvechi și aspre pietre,
departe de acei străini București
de cămătari, de coconi, de țărfe și de setre,
și de răsfețele mîsclești
ale celor ce-alergau grămadă
pe protivnici să-i vadă
și ca după zănatice oșpete
de lăncurile lor să se aghete,
să știe toți deșteptii și toți prostii
"că pleacă-ai noștri și sosesc ai noștri"!

Printre miile de gurăcască și de costegoale
se văd și mulți șacali sături, cu pas agale,
cu ochii puși pe căteunul care merge'n frunte,
cu gând să se prefacă în luntre și punte,
cât mai curînd să-i aibă, cu femei petrecărete,
în palatele lor, la oșpete,
s'în clipa când îi va frăția mai vie,
între pahare, mîeros să-i imbie
la vr'un mînos negot, de care din "pros-
[time]",
să nu afle nime,
că negustorește dacă scotești,
argintu n'au mîros, de te'nvîrtești
la Moscova ori București...

Ai regelui prieteni la petreceri s'aruncă
și'n țara schimbată în junglă și speluncă
ca'ntr'un vîrtej dăntuesc pînă'n zori
alături de năvălitori,
cărora, între cupe și cupe,
ar fi gata pîn' și cizmele să îi le sîrute
doar vor pune-o vorbă bună, să-i mai tie
în înalta lor dregătorie...

De pe-un tron ce se năruie, Mihai dă poruncă
lui Ion cei supuși și cuminte,
să nu mai creadă ce-a crezut înainte
și să-și întoarcă spre soare- asfînte
și pașii, și gîndul și pușca și tunul
și, cu arma întoarsă,
să lupte, să sîngere, cu inima arsă,
alături de Muscalii ce spre-apus se revarsă,
pîn' ce n'o mai rămîne din neamu-i niciunul!

Și pe cînd sufletul și-l dădeau flăcării
cîmpilor și dealurilor românești,
în strîmbul lui palat din București
regele lor ciocnea paharul cu călăii!

Cei ce-asteptau cu gînd petrecăreț
gazul să și-l vîndă, și grăul, mai la preț,
și să-și ducă'n tîhnă traiul mai departe,
netemători de Dumnezeu, netemători de moarte,
unde-ai mai putea acum să-i întâlnești
în scumpele lor strae englezești?!

Credeau deșteptii că s'or pune bine
pe pămîntul ăsta cu oricine,
cum au mai făcut-o de atâteaori
neam de neamul lor, cu alți cutropitori...

Credeau orbeste'n sîcetenia lor măiastră:
de nu pe ușe, intră pe fereastră!...

Și-apoi, puternicii din hrube, n'or pune-o vorbă
[bună,
la adăpost cît mai sigur să-i pună,
departe de orice neajuns și furtună?!

Dar unde se ascund, de-atîția ani încoace,
cei ce ca la jocuri de cărți vreau să ne joace
ale multimilor opinii și răcoace,
și țara flămîndă
să ni-o la în arîndă,
ori la mezat să ni-o vîndă,
la orice lacomă, venetică naibă,
care-ar răvni să o aibă?!

Intrebu-mă: unde-i plata și răsplata,
celor cărora prin gînd nu le-a trecut,
cu piepturile goale și cu armele gata
pe Muscali să-i aștepte pe Nistru și Prut?

Roșul crainic al hoardelor cutropitoare,
ce le-a pus pe piept și'n pungă oare,
pentru gîndul de vultur, pentru fruntea de sloi
a celui mai viteaz și mai dărz dintre noi,
în inima căruia, care bătea pentru țara întreagă
Ionii țării lui n'au vrut să tragă?!

Unde-i vînzătorul de țară, care l-a dat pe mîna
[călăului?

Încă nu l-au înghițit beznele hăului?
Unde-i cel ce Moscova l-a dat poștirea ticlăoasă
că hoardele-i vor fi primite ca la ele acasă?
Și l-a dat țara, de la un capăt la altul pe mîna,
odată cu-a strămoșilor țărăni?
Glasul nu l-i mai auzim,
pe tron de-aur nu-l mai zărim,
în țara preschimbată'n rogu țintirim!

Și unde ni-s Vlădicii, cari visau cu ochii'n roș
că Moscova va rupe Roma în două
și una le va face pe-amîndouă?!
Și că odată și-odată,
pravoslavnicia va supune lumea toată
și-și va duce, prin foc și sabie, fătarnicul creștin
dincolo de Roma, de Monserrat și Toledo?!

Cine, Doamne, va spăla atâtea mitre românești
în ucigașe ape și mocirle moscovite?!

Totul se plătește scurt, tălos și pe viu
pretutindeni, mai curînd sau mai târziu!
Abia acumă văd că a ieșit pe dos
jocul lor ascuns și ticlăos!

Cum? Doar izbitori și temniți pentru capul lui
pe care s'au grăbit să-l deie plocon,
în loc de pâine și sare,
roșilor spărgători de moldovene hotare?!

Acum, ajunși cu toții la aman,
nimeni nu mai dă pe prietenia lor un gologan...

Abia acumă văd că toate-s foc de scumpe!
Și-ar rumpe hainele, de-ar mai avea ce rumpe,
Au orbit de-atîta foamă și de boală,
nu mai văd că l-au lăsat în pielea goală,
cei cu cari credeau c'or bate sdrăvăn palma
și s'or veseli nebuni cu ei deavalma...

Azi, asemeni unor "toape", unor Ioni,
poartă sape și lopoți pîn' și coconi,
cînt la cot cu turme de ciocoi,
pîn'țeri călăi pe truda celor goi,
cu unghii lustruite, cu obraz ca scris
și vorbind franțuzește mai pe nas ca'n Paris,
pe unde pe semne vor fi auzit
"că lumina vine dela Răsărit",
și că înseamnă să fii huligan ori prost
să crezi că balșevicii mai sînt precum au fost!

Azi cînd țara-i numai praf și oseminte,
înfrîna-ți clocotul, biet sînge fierbinte,
și-alungă corbii aducerii aminte!

Pune călcăiul pe gâtul oricărui necaz
și cu pieptul încă viu, ține-te treaz
pe-al sbuciumului tău colțuros Caucaz!...

Prăpădul spulberat-a și spulberă pleava
între pierdute și zăvorâte hotare,
din Cernăuți și Hetin pîn' la Marea cea mare
din Timișoara pînă'n Sătmar și Suceava...

Cînd vîntul morții peste frunte mi-adie
și sufletul neamului mă cată'n străinie,
un glas din adăncuri îmi șoptește mereu:
Ion, țipa de cremene a neamului meu,
cu toată țaria ce l-a dat Dumnezeu,
abate-va apele puhoiului greu
să ca un munte de foc va rămîne,
în țara albă de peste mîne!...

În ciuda călăilor de azi și de ieri, ce-l pîndesc
subt fulgere ce peste soartea lui se'nîlănesc,
adu-ți aminte, Doamne, de neamul românesc!

Mănăstirea Monserratului, la 23 August 1954
Aron COTRUȘ

VIZIUNE

Așa s' de aproape de pămîntul pîrșit în urmă cu ani,
cî emoția lui suzună răsuflarea, parcă ar înghiți bolovani.
Dincolo de linia neagră, serpușoare, e țara...
îmi tremură inima, cum tremură sub adierea vîntului, alături de mine, secara.

Mă lipesc și mai mult de pămînt, pe linie trece Chineză, în pătrulare.
Îi cîntec după capela lăsată pe creastă, după spatele încovoiat ca un semn de întrebare.
E neîmbrăcat și lăstărește cu vine de nickeri,
încăpînd de azi îl jefuiesc mai aprig de cum l-au jefuit cei de ieri.

Dar el merge pe linie, zău și noaptea de câteva ori.
Fără ca să-și chină mîntea, cu probleme, cu întrebări.
Pentru fiecare ucidă, l-a spus majurul, răzucindu-și mustața și încurîndu-și sprîn-

Ța căpîte un concediu, ca să se ducă să-și vadă pe nevastă-șă, pe Ilceana.
Și Chineză va trage cu oțet, iar cînd voi cădea în genunchi, pentru o ultimă mîl-

Se va apropia, îmi va trage un picior și mă va înjura de grijanie.
Pentru el nu sînt decît un trădător și în afară de asta.
Majurul îi va da un concediu, ca să se ducă să-și vadă nevasta.

Și luna își va trimite mai departe lumina tremurătoare.
Pleoapele au să cadă grele și n'am să simt că se lasă răcoare.
În lanul înalt, sîngele va împleți albe flori, mai roșii, mai roșii ca macii.
De-au să se înnunze în zori, cînd se vor trezi, pitpalacii.

Dar în căderea în țărăni voi îmbrățișa întregă Țară.
Toți macii, tot grăul și toate lanurile ei de secară.
Și pentru această clipă unică de sfîntă împărtaşanie,
Merită să înfrunt gloantele lui Chineză și înjurătura lui de grijanie.

care a făcut marturisirea ca toti erau egali de vinovati de pornirea insurectiei la faraminii. Ceeace complica situatia era faptul ca la vremea si Petersburgul avertiza guvernul rus ca Rusia si Austro-Ungaria erau gata sa intervină cu armatele sale pe teritoriul răscoalei când guvernul român se dovedea incapabil să stăpânească situația. Represiunea a fost nemiloasă: 11.000 de țărani au fost împușcați. Nu ar fi fost necesare aceste execuții sumare dacă cadrele politice și administrația țării nu ar fi fost surprinse de o adevărată panică. Guvernul, sub amenințarea intervenției armate a Austro-Ungariei și a Rusiei, era zorât să înăbușe răscoalele care, pentru prima oară, luau proporțiile unei revoluții; ordinele date aveau un caracter de cară violentă.

Ionel I. C. Brătianu vroia să se debaraseze de ministrul de Război, generalul Averescu, care executase represiunea, asvărind întreaga răspundere asupra executanților, eterna poveste a papului ispășitor. Mijlocul folosit a fost o interpelare a lui Alexandru Marghiloman asupra unor nereguli săvârșite la ministerul de război. Generalul Averescu avea ca secretar general pe generalul Harțel. Acesta se cam gresise cu adosul de preturi la furniturile de fân pentru armată. Ionel Brătianu furnizase lui Marghiloman documentarea necesară astfel că dovada de încredere în el era strivitoare; generalul Harțel, Averescu și-a retras din guvern. Brătianu a demisionat și a format un nou guvern cu generalul Crăciunescu la Război.

Constatăm că Generalul Avea veseu nu se putea recesma să primească această lovitură piezică, fără să reacționeze. Avea toate dosarele represaliilor care făceau dovadă că exagerările nu fost datorite cererilor exprese ale prefectilor, deci răsunderica revenea, indirect, ministrului de Interne. O amplă documentare i-a fost furnizată lui Const. Mille care a început prin "Adevărul" seria de articole "Ororile inutile", făcându-i responsabili pe rege și pe Ionel Brătianu de executarea a 11.000 de țărani. O primă lovitură pentru guvernul liberal: se descoperă numărul exact al victimelor, dovădundu-se că mincinoasă cifra de 3.000 mărțuristă de guvern. Era suficientă o căl de superficială răsfăire a dosarelor ca cineva să nu fie îngrozit de violența, în bună parte inutilă, a represaliilor. Campania dusă cu tenacitate de Const. Mille nu era de natură să-i creeze noului șef al partidului liberal o atmosferă simpatice. Și Ion I. C. Brătianu tinea să dea partidului o orientare democratică.

...într-o serie de opoziție și mai ales campania din 1914, la care Ion I. C. Brătianu a participat cu gradul de căpitan, pleșat la Cartierul generalului G. Crăciunescu, i-au lăsat ca o imperioasă necesitate, reforma structurii societății economice a României. Străbătând șelul din Bulgaria, și-a așezat puternic impresiunile de condițiile economice ale Țării noastre, care și de constituția ei politică, în asvâzător contrast cu condițiile clasei noastre țărănești. Găsea o confirmare a teoriilor susținute de grupul poporanist condus de C. Stere, grup care forma aripa stângă a partidului liberal. Scrierile publicate de Ionel Brătianu în revista "Democrația" a lui Const. Banu și reproduse în ziarul "Vilitorul" la 8 Septembrie 1913, scrisoare prin care propunea colegiul unic și reforma agrară prin exproprierea marelor proprietăți, a provocat o mare agitație în rândurile partidului conservator.

Reforma electorală fusese agitată, prin ziarul "Lupta" în 1883 de Gh. Panu, figura în programul partidului medical intențiat de marele gazetar democrat, « vom reuși în programul partidului socialist. Între 1883 și 1891, sufragiu universal a fost preconizat de toate elementele democratice, iar agitația crease atmosfera în așa măsură, încât partidul liberal a fost obligat să-l înscrie în programul partidului « un dezlătar ». « Sufragiu universal » reprezintă, proporțional sunt idealul partidului care « va înlocui » spre « va căuta să-l realizeze » prin reforme progresive ». În toate dezlătarile, acesta a rămas o simplă enunțare într-un program făcut în opoziție.

Ca să ne dăm seama de schimbarea în structura politică a țării pe care o preconiza o reformă electorală, este destul să amintim că în 1911 Senatul avea 27.360 de alegători (15.216 alegători în 1888) cîci 0,28 % în raport cu populația țării. Că privește Camera, totalul alegătorilor directi era de 93.265 (50.578 alegători în 1888), adică 1,30 în raport cu populația țării. Numărul alegătorilor indirecti stînea cifra de 1.034.000. Aceste date le-am găsit în lucrarea sa documentată "Essai sur le régime représentatif en Roumanie", teză de doctorat trecută la Paris în 1897 de Căsan T. Azente.

Masa de alegători indirecti formau zestreia guvernamentului; aparatul administrativ priveghia ca delegații aleși de țărani cari votau la col. III indirect să fie oameni guvernului. Introduseră în viața politică activă a celor 1.034.000 de alegători indirecti constituția o revoluție politică.

Idena reformei agrare prin exproprierea masei proprietății era apăsătoare în Europa în 1912 decât de partidele revoluționare. Numai atunci în județe și provincii, apreciem încredințarea politicilor reformei preconizate.

În scrisoarea-program care a devenit deosebit de importantă în istoria conservatorilor, găsim acele pași: "Soarta războinilor (este vorba de campania din Bulgaria) a arătat în plină lumină extraordinară influența a masei care, asupra destinului Statului și neapăsarea noastră datorită de a proceda cu curaj și fără întârziere la toate reformele care trebuie să dea noui puteri masei țărănești".

Un adevărat "stat de asediu" al societății se confruntă cu forțele de imboldire ale societății atunci când a înțeles imperativul de a înnoii ale vieții sociale, grăbiți vulcanici a realităților, îndolul pentru a evita erupții. O reformă radicală, atunci când a vrea comprimarea de devenire a unei societăți, încrederea procesului unei revoluții cu tot corijul și de marea și mai mult, prin scrisoarea-program a fost prezintă o lucră publicată în "Victoria" (8 Octombrie 1913). "Noi am spus de numărate ori că societatea românească suferă de

un viciu în alcătuirea ei: forma oligarhică a organizării ei. Astăzi această situație nu mai poate dura". Concluzia articolului era: "Ne trebuie o clasă țărănească liberă, cultivată și înstărită".

Sub impulsul lui Ionel Brătianu, partidul liberal se reînforcea la începuturile lui, regăsea elanul, spiritul reformativ al generației de la 1848, reînola atmosfera de la 1862-64.

Partidul liberal a trebuit să se confrunte nu numai cu opoziția partidelui conservator și cu opoziția din propriul lui partid care cuprindea un număr însemnat de mari proprietari, dar celace era mai grav, și cu opoziția legelui Carol I, categoric ostil reformelor preconizate de Ionel Brătianu. Chiar în cadrul, așa de conservator, al vieții politice românești, concepția monarhică a regelui Carol ca și temperamentul lui au fost pe care s-a simțit din gherle de corsetul unei Constituții care pe care o acceptase fără niciun entuziasm. Din primul contact cu Constituția tânărul prinț s-a afirmat ca o concepție asupra monarhiei constituționale. Să-l înțelegem legilor, conform Constituției din 1866 revizuită, articolul 47 (alinatul 3) se prevedea că dreptul de veto al suveranului este un veto suspensiv care trebuia să cedeze în fața voinței reînnoite a Camerei. Dar domnitorul Carol s'a opus categoric, impunând introducerea principiului de veto absolut al suveranului în Constituția din 1866.

Se înțelege că reformele născute de Ionel Brătianu nu puteau să fie pe placul bătrânului rege Carol și opunerea regelui a obligat pe șeful partidului liberal să de clarare că pentru el nu est decât o unică soluție, aceea a se retrage din viața publică. Partidul s'a solidarizat cu Brătianu și regele Carol s'a văzut nevoit să cedeze. Era prima opoziție a lui Ionel Brătianu față de rege. A doua și mai dureroasă pentru bătrânul monarh, a fost în Consiliul de Coroană din 1914, când a impus neutralitatea României față de voința regelui Carol care cerea ca guvernul să execute clauzele prevăzute în tratatul de alianță încheiat în 1883 cu Puterile Centrale. Noul șef al partidului liberal avea o altă ținută în fața regelui decât predecesorul Mititi Sturza, și în loc să sărute slujgării mâna suveranului vorbira cu dărușine, conștient de obligațiile pe care le avea față de țară. Omul de Stat luas jocul curtezanului.

critic) Brătianu poate fi discutat și pe bună dreptate, înțelegând pe planul politicii interne, însă valoarea lui ca om de Stat apare într-o excepțională lumină pe planul politicii externe. Neutralitatea, așa cum a fost nuanțată de Ionel Brătianu, constituit de lecție permanent valabilă, pentru oricine va avea cândva conducerea țării. A știu să unească o neclintită voință spre a-și atinge obiectivul cu o supletă de mișcări impresionantă. Din momentul când a început războiul mondial, Ionel Brătianu a avut vizuirea clară a momentului unei care se oferea poporului român de a-și realiza unitatea; judecata lui politică nu era ipotecată nici unei filii, era stăpânit numai de interesele poporului român, de revizuirea Daciei. Nu s'afăcut nici o lăuzie în ceea ce privea sentimentele marilor puteri, stia că în dosul declarațiilor de prietenie se ascundeau calcule precise, interese de moment, evidente variabile în cursul războiului. Cunoștea prea bine politica rusescă și ce însemnau angajamentele solemne luate de Rusia. Bătrânul Ion Brătianu făcuse amara experiență și, de sigur, == fi dat unele sfaturi fiului. Era conștient și o dislocare la Austro-Ungarie și o înfrângere a Germaniei nu aveau decât o singură consecință, predominanța Rusiei în Europa centrală. Om de concentrare mediativă, deprins să adăncească problemele de politică internațională, ajutat fiind de == nebanuită cultură istorică, Ionel Brătianu nu s'a precipitat. Era în linia caracterului lui îndelunga cămbărire a argumentelor pro și contra, acea analiză a unei probleme cu deprinderea de pățată în anii de studii ale ingineriei; aceaste trăsături ale caracterului se uneau cu un spirit realist, cu pătrunderea măiestrită de la moment, deprins de secole și izbucniscă mult înainte de a lua o hotărâre. Posea o solidă cunoaștere a istoriei Europei. Mi s'orja mi-a vorbită de vastitatea == seriozitatea cunoștințelor istorice ale lui Ionel Brătianu. Să nu acotim că a fost o simplă întâmplare faptul că George Brătianu s'a dedicat studiilor istorice. El mi-a mărturisit influența decisivă pe care a avut-o tatăl lui în alegerea istoriei ca obiect de studiu spunându-mi: "nu poți fi un om politic capabil să-ți asumi răspunderea conducerii unei țări fără să ai o temelnică pregătire istorică".

Prin urmare, în perioada 1880-1889 - care cere să adugă și o tradiție de familie. Tronțirea generației din 1848 se formează în climatul apăsător francez și fără decizivul sprijin al lui Napoleon III-lea - învingerea principatelor nu ar fi fost posibilă. Și cu toate acestea, Ion Brătianu s'a văzut constrâns să semneze, în 1884, tratatul de alianță cu Germania ca o măsură de apărare împotriva permanentelor amenințări a Rusiei. Semnamentele lui Ion Brătianu se subordonează intereselor țării.

neutrităţile în asigurarea poziţiei de expectativă, în îndrăgii răşină necesar spre a decide mai bine raportul de forţe între cele două blocuri. Odată ce neutralitatea promănată, în urma Consiliului de Corăria, care numai bătrânul Petre P. Carp a susţinut teza regelui Carol, adică executarea obligaţiunilor care descurseau din tratatul semnat în 1883, Tionel Brătianu s'a învâluit în cea mai misterioasă tăcere. Nimeni nu ştia precis ce hotărâre luase sau va lua. S'ar fi putut crede că îndina spre publicitate pro-germană, datorită faptului că atitudinea lui era în conflict cu cea mai înverşunată atacuri din partea celor Francezi, creang intervenţia imediată a României alături de Franţa, creang de întorcitochiată, de contradicţie poziţia guvernului liberal, încălci chiar cel mai perspicace diplomat nu ar

...partidul conservator suferise în 1907, ca o consecință a războaielor țărănești, a prima sciziune; a lui Take Ionescu, care formase partidul conservator-democrat. În 1913, Take Ionescu s'a rălat reformelor propuse de Ionel Brătianu. Complet integrat politicii engleze - totuși la început a englezăria - din prima zi a lăbunerii războiului, Take Ionescu a devenit partizanul intrării imediate a României în război.

A doua sciziune suferită de partidul conservator a avut loc în August 1914 când s'a luat în discuție atitudinea

României față de cele două blocuri aflate în război. În războiul mondial, România a fost înclinată să se alăture Puterilor centrale numai odată cu condiția ca acestea să reprezinte Rusia pentru existența României, pe care o considera în pericol. În războiul civil, România a rămas neutră, deoarece, pe lângă faptul că nu avea simpatie față de nici o parte, ea se temea de războiul civil în interiorul țării. În războiul mondial, România a fost înclinată să se alăture Puterilor centrale numai odată cu condiția ca acestea să reprezinte Rusia pentru existența României, pe care o considera în pericol. În războiul civil, România a rămas neutră, deoarece, pe lângă faptul că nu avea simpatie față de nici o parte, ea se temea de războiul civil în interiorul țării.

[illegible]

Pentru faptul că Take Ionescu se declarase pentru intrarea imediată a României alături de Anglia și Franța, Nicolae Filipescu a uitat tot trecutul de aprigă vrăjnie, a uitat chiar că seful partidului conservator-democrat susținea reformele "revoluționare" ale partidului liberal. Într-o întâmplare în care Take Ionescu, care se îndrepta spre Londra a fost trimis Grigore N. Filipescu să-l conducă la domiciliu, acesta a fost surprins să-l găsească pe Take Ionescu, fiind aducea de la Londra, în salul de înmăncare al tatălui.

sapi de inapace, din care faceau parte: Nicolae Pa-
"Liga Națională", din care făceau parte: Nicolae Pa-
peanu, Take Ionescu, Barbu Delavrancea, Toma Stelian,
Miguel Cantacuzino, C. Argeșoiu, C. Mille, Simion Mi-
nă, care a realizat o puternică agitație la opinii publi-
in sensul intrării imediate a României contra Puterii
centrale. "Liga Națională" avea la dispoziție cea mai ma-
parte a presei: "Adevărul", "Dimineața", "Epoca", "Na-
ționalul", întemeiat de Toma Stelian fostul ministru
Justiție în guvernul liberal dela 1907 la 1911, "Ordinea
lui Victor Ionescu - fratele lui Take Ionescu - și în
"Universul", odată cu instalarea ca director a gene-
lului Grigore Crăiniceanu.

Grupul pro-german avea ziarele "Minerva" și "Șaun" (apartinând lui Griguta Cantacuzino), "Steagul", "Dreptatea", "Ziua" (condus de Ion Slavici) și "Moldova", ce-
da de Virgil Arion.

„Acesta împărțire în două tabere antagoniste a opțiunilor a convenit politicii lui Ionel Brătianu care, sub o formă, nu a încercat să stăpânească cele două curente antagoniste. O singură grijă a avut, să determine o atitudine rezervată a lui N. Iorga, pe care îl socotea — și bună dreptate — ca cea mai puternică forță de răscoală pasională naționalistă. N. Iorga, desigur fusese alin al „gigli Culturală” nu a luat parte la nici una din intrările „Ligei Naționale” sare disperaarea lui Nicolae Filipescu de care îl lăsa o strânsă prerie.

„ Propaganda franceză, rusească sau germană se putea desfășura în voce, necimpiedicată de guvern. Chiar în război partidul liberal exista o dezorientare, voit primată de Ionel Brătianu; grupul de la „Viata Românească”, condus de C. Stere era convins că neutralitatea era doar o poziție de așteptare, așteul guvernului nutra gândul unei acțiuni contra Rusiei. C. Stere era unul dintre colaboratorii intimi ai lui Ionel Brătianu. El servea atitudinea intervenționistă a liberalului de mare prestigiu Toma Stelian, care echilibra anti-rusismul lui C. Stere în guvern. Al. Constantinescu ocrotia pe refugiații și deleni și bucovineni, în timp ce Emil Costinescu căutase cu germanofili. Numai I. G. Duca era în secretele lui Ionel Brătianu.

Ministerul de Externe era condus de bătrânul km. B. rumburu, din vechea generație liberală, puțin cam zărisit, părea a figura de porțelan, care habar n'avea de negocierile lui Ionel Brătianu. Ministerul de Externe îl convinscă România va rămâne neutră! "usque ad nemem". Se poate imagina surprinderea lui când a aflat declarația de război a României în ziua de 15/20 August. Am asistat, în primăvara anului 1915, la interpelarea făcută la Senat de Nicolae Filipescu, interpelare publicată într-o broșură sub titlul "Momentul de la Lemberg". Nicolae Filipescu avea o predilecție pentru probleme militare și războiului accentuase această predilecție. În susținutul de Nicolae Filipescu era că România pierdea momentul cel mai favorabil de intrare în acțiune pe câmpul nostru, titlul războiului dincolo de granițe. În acel moment în care generalul Brusilov cucerea Lembergul și înaintase până în Carpați, Abundența de considerate strategice învinse spre a încadra învingătorii. Ionel Brătianu care conștient și perid făcea jocul în reșel germane, erau utilizate spre a demonstra că în interesul național.

Un mare, telegraf de onor, nemind in atac, dand in zbor accentul de violenta care nu cunosc, nici un nădejte, Nicolae Pilipeșcu aducea in Inversunarea a celui = ontă reserva de ură a conservatorilor cont partidului liberal, ură împință la paroxizmi de esle de reforme menite să afirme structura quasi feudală a tului român. Interpelarea lui Nicolae Pilipeșcu părea, zind-a, umitoare ca logica și elocvența. Însă bărbatul asculta fără ca nimeni să poată descrie pe față lui și timbrele lui intime. A dat un răspuns scurt care pu fi interpretat în toate sensurile, pândă o reincarnat legendarului Sfînc.

Întreținea voit confuzia, alimenta cu subtilă artă zoriștenia, intensifica neîncrederea opiniei publice în a da la impresia de nehotărâre. În 1918, în "L'Homme chaine" Georges Clemenceau a publicat un violent atac împotriva lui Ionel Brătianu, articolul reproducea toate presa intervenționistă. G. Clemenceau, fără a servi politica lui Ionel Brătianu, care își urma linia acțiunii diplomatice cu scopul de a obține maximum garanții și de avantaje pentru România.

Acțiunea de captare a Românilor a început înainte de încheierea războiului, încă din primăvara anului 1914. Germania căuta să consolideze alianța cu România, luând pe seama prințul de Viena ca să facă presiuni asupra Austriei în sensul acordării unor largi satisfacții.

vintă". Cu alte cuvinte, ea putea să rămână neutră atât vreme cât victoria Rusilor nu i-ar face câştigul (prada); apoi, dacă Guvernul român parveni deasemenea să negocieze un împrumut de la piaţa Londrei. Este interesant de notat, cu privire la diplomaţia română, că şi Germania trebuia să plătească România pentru neutralitatea sa precum şi pentru trecerea muniţiunilor destinate Turciei" (pag. 303, vol. II).

Ionel Brătianu a invocat tratatele încheiate în 1918, dar se găsea în fața angajamentelor luate de Take Ionescu care se proclamase președintele unui comitet național improvizat la Paris. Însă toate pledurile pe care i le adărușeă și mai mult intransigența românească a lui Ionel Brătianu. Admirabilă pagină din istoria politica a României moderne, un îndreptar pentru cei cari, mâine, vor fi chemați să conducă interesele poporului român. Și se apără drepturile unei națiuni făcând matanii, tăndu-te pe brânci, lovindu-te cu frunța de pământ, făcând nașta la de toate păcatele imaginare, fără o pădare de complexul de inferioritate față de puterile străine nu vom ajunge niciodată să validăm interesele imortale ale nației.

(Urmeara pag. 0)

mecanismul secret al camarilei, fapt este că Ionel Brătianu a avut la dispoziție factorul menit să-l scutenească de strădania pe care o necesită captarea voinții masei.

Înăi în 1914, Barbu Știrbei nu a jucat nici un rol în viața politică, țării, în gospodăria moșiei de la Buftes, făcea conserve și multă reclamă pentru o poștiră de vin, cu etichetă. Numit de nouă regie administratorul Domeniilor coroanei, Barbu Știrbei a continuat să fie inexistenț în viața politică. Nu avea nici o pasiune politică, era stăpânit numai de o pasiune nesătioasă de bani. Pentru serviciile constituționale—ca să spunem așa—Barbu Știrbei primia compensații prin retribuirea consiliilor de Administrație. Orice bancă sau întreprindere industrială obținând pe Barbu Știrbei ca procedând al consiliului de administrație și ca fiind favorizat de legilor, concurența și venitul, sau el încasa fără ostentație, încasa un cesat, aproape bolnavicesc. În București, Barbu Știrbei era un personaj misterios, toată lumea știa ce rol juca, dar figura lui nu o cunoșteau decât foarte puțin din propădășii și din lumea de afaceri.

În 1925 ducem o campanie împotriva lui Barbu Știrbei pe care îl denumisem "Duce de Lauzun balcanic". Și aveam nevoie de fotografia șefului camarilei. I-a fost posibil lui Grigore Filipescu să și-o procure. Unica soluție a fost ca să-l surprindă caricaturistul Ross la o adunare generală a Băncii de Credit și să-l deseneze figura; tot ce putea să fie mai insignifiant, una din figurile pe care le vezi la ghișeul unei bănci, în dosul unei teșele sau conducând, plin de discreție și tact, un trupou, pe echivoc și levitant în privr și în mări. Donata lui de castig mergea până la o treime din suma. Căci, din castigul său, el dădea o parte din suma, de demnitate. Atta Constantin Filipescu, în cea de-a doua parte a vieții sale, în imitații pitorești. Una dintre suțe: nu numai să ginele, dar o fost obligat să suporte toate cheltuielile nunței, dar o fost rugat să cumpere conservele Știrbei și să îngăduie ca acor să ridice cutiile goale.

Un asemenea individ, este de la sine înțeles, că a căutat să aibă o slăvie și un maximum beneficiile care decurgese din poziția de o persoană grata a Coroanei. Rolul lui Barbu Stîrbel, cunoscut în toată lumea românească și funcționar public, pe care o îndeplinia de falsificator al funcționării sistemului constituțional să-l facă odios. Popularitatea de care s'a bucurat prințul Carol își avea origina în avoacul că ar fi pălămit pe favoritul coroanei, dând, înconștient, o satisfacție țării ofensate. Dacă Barbu Stîrbel a fost sau nu omniatig cu o pereche de palme bine meritate, nu știu, dar ceva trebuie să fi fost, dacă imediat după 7 iunie 1930 toate societățile care îl aveau președinte de consiliu de administrație s'au grăbit să se lepede de el. Peste o sută de societăți anonime și-au anunțat schimbarea președintelui; anunțurile ocupau două pagini de ziar. Pentru istoricul de mâine acele pagini de anunțuri confirmă și ilustrează mecanismul falsificării pieței vointe naționale.

Stăpîn pe an-cameră, sigur de eficacitatea camarii, conțel Brătianu a savărit o serie de erori menite să în-
veninene vista publică; greșală în 1922 când a înlatat
guvernul Averescu, greșală în 1926 când a impus, înla-
tându-l, partidul frănesc și partidul național, guvernul
Averescu-Goga, ca după un an să-l înlată și să pre-
suna în uralea țării o dictatură camarii, și greșală
în 1930 când a dictat un guvern camarii, dar
degeri aranjate pe care nu o putea seperi farsa unor
guvernelor nu era hotărâtă de voința națională, ci de
oînța sefului camarii, Barbu Stîrbei.

Dar această atitudine a avut cel puțin cauza unei ope-
te pe planul organizației interne a Statului? Categorie nu.
Cămine de ne-înțeles pentru oricine ar încerca să acrie
politica politică a României. Acest dublu, contradictoriu
aspect al lui Ionel Brătianu: un mare realizator pe plan
extern, conducând cu o extraordinară siguranță des-
tinatele poporului român și după 1919 de o dezonată ste-
titate pe planul intern. Omul care văzuse cu atâtă cla-
ritate drumul merit să conducă pașii poporului român
pe unitatea națională, a fost incapabil să dea Româ-
niei Mari o așezare politică solidă pentru a asigura o
viață publică normală. Același om care în 1913 pusea cu
tăta temeritate premisele unei noi structuri social-po-
litice a Statului, a căutat să zădărnicească concluziile
printr-o serie de expediente menite să turbure așe de
profund viața publică, încât regimul constituțional de-
venise maselor complet indiferent, iar lovitura de Stat
în 1938 nu a înfrânt rezistența activă a unei opinii pu-
lice revoltate.

[illegible]

Dacă politica externă a fost condusă cu atâta strălucire, explicația este că Ionel Brătianu n'a fost obligat să intervină pe scena de opinia fratelui Vintilă, în schimb politica internă a lui Ionel Brătianu n'a sosit cu un dureros de Vintilă. Nu se poate un mai mare contrast decât între acești doi răși. Ionel Brătianu, o inteligență deschisă, ideile Vintilă lipse de orizont, incapabil să depășească tonul a realității, diferența între un jurist și un arhitect de judecatori. Un om nu numai lipsit complet de imaginație, dar și rășina al tuturor manifestărilor imagi-

[illegible]

— "Eram sigur și sunt satisfăcut că renunți la fleacuri. Ionel Gr. Periețeanu a luat de pe biroul primarului o foaie de hârtie și și-a scris demisia."

Pentru cumplitul vrăjmes al muzelor, demisia a fost dovedită că poezii sunt scrântite la minte, Ionel Perlețanu care mi-a povestit scena, a adăugat: "multumită pornirii lui Vințilă Brătianu contra poezilor, am devenit avocat. Iar loc să rezece secretar general al primăriei capitalei".

În loc să se veselească, așa de puțin de Ionel Brătianu, nu
Dacă Ionel Brătianu, așa de puțin de Ionel Brătianu, nu
a putut fi făcut ministru al Artilor, sau cel puțin secre-
tar general, se datorase opunerii categorice a lui Vintilă
Brătianu care era convins că s'ar compromite seriozitatea
unui guvern al istoricului partid liberal acceptând pen-
banca ministerială un "zezece" care scrie versuri. Această
soartă a avut și Horia Furtună; trecuse doctoratul la
Paris cu o teză în finanțe, fusese secretar al lui Ionel
Brătianu și nu i s'a încredințat nici un rol în partidul
liberal.

Lipsit de imaginație și de cultură generală, rămjășind tot ce depășea mediocra realitate imediată, omul al cărui înșușii se potriveau admirabil obligațiunilor unui contabil, și-a impus vouă, criteriile, metodele în organizarea economică a României Mari. Fără îndoială de o habotnică corectitudine și de o rară hărnicie, de un sincer patriotism, dar aceste calități au fost nefaste omului de Stat prin lipsa de cuprindătoare înțelegere. De nece- zut, dar acest om care studiase ingineria nu a înțeles im- portanța primordială a unificării liniilor ferate, spre nouile centre, o necesitate imediată spre a ajunge la uni- ficarea economică a Statului. În 1919, inginerul Tiberiu Eremia și un grup de ingineri tineri în unire cu "Reșița" au făcut o ofertă ministerului de Lucrări publice ca să construiască legătura de cale ferată Bumbesti-Petroșani cerând 90 de milioane de lei. Vintilă Brătianu care la vremea creaturii lui în toate posturile chee, prin ingineru Ghică Popescu-Cocoșanu, director general la ministeru Lucrărilor publice a făcut un referat menit să legitimeze respingerea cererii. Un grup american a făcut oferta și prela pe douăzeci de ani concesiă căilor ferate, prevăzută în caetul de sarcini construirea a patru noi legături cu Transilvania, dublarea liniilor principale, construcția de căi ferate în Basarabia, scurtarea liniei Brașov-Orașu construcția liniei București-Alexandria, Caracal, Craiova construită abia în timpul războiului de mareșul lui Antonescu, deși era în proiect încă din 1899. Vintilă Brătianu s'a opus cu îndârjire în numele principiului "prin noi înșine". Nici în 1944 legătura Bumbesti-Petroșani nu era terminată, iar pentru a lega Brașovul direct cu Brăila pe valea Buzăului (linia Buzău-Neohaiu) trebuind să fie prelungită s'au cheltuit numai cu tunelele două miliar- de lei, fără ca lucrarea să fie terminată.

Se este numai un aspect al consecințelor onestei mediocrității a lui Vintilă Brătianu; imaginația dispregiată s'a răsunat, firește pe spinarea biete țări care a trebuit să suporte comandamentul dictaturii economice a partidului liberal. Dacă s'ar face, într-o zi, socotela pagubelor pricinuite de un om de o exemplară onestitate dar de o tot așa de exemplară mediocritate, cifrele care ar rezulta ne-ar înspăimânta.

Vintilă s'a opus, în 1919, după unire, să fie trase imediat coronele, rublele și emisiunile făcute de trupele de ocupație germană prin Banca Generală a țării românești. A trecut un an până să se ia o decizie. În acest timp la Budapesta și Viena se tipăreau de zor corone, iar Rusia bolșevică munda Basarabia cu ruble. S'ar putea continua enumerarea greseliilor "marelui economist" Vintilă Brătianu care dispunea de Banca Națională și de forța partidului liberal. Problemele ridicate pentru organizarea economiei României Mari depășeau capacitatea lui de înțelegere. Sub aparența de ursuz se ascundea un om de sensibilitate. În 1910 a înfiat un orfan de război și l-a crescut cu o rădăcină, căutând ca nici un moment copilul să aibă sentimentul că ar exista o deosebire între el și copilul lui Vintilă Brătianu. Această grijă, măturându-se multă dălcășă sufletească.

Atunci, în momentul de față, în România, în cadrul acestui partid, tot ce nu era integrat parțial în politica de alianță, tot ce nu era în măsură să se facă de alt guvern decât cel liberal primejdia interesele naționale. Fără îndoială că în violența polemicii dintre partide exagerările sunt dese deosebite de o calculată rău credință. Vintilă Brătianu ataca însă pe adversarii convinși că erau periculoși "Vitorul", oficiosul partidului era influențat exclusiv de Vintilă Brătianu care a găsit normal să se publice un reportaj privitor la vânzarea Cadriaterului Bulgariei pentru 20.000 lei de către Ion Mihalache și drul N. Lupu. Un element bun simț ar fi împiedicat publicarea unei asemenea aberații, dar pormira sectară a lui Vintilă Brătianu îl făcea să creadă posibil orice infamie de la un om pe care nu îl considera pe deplin în măsură să judece. Vintilă Brătianu nu se deosebea, în cece privește securismul de grup, de mentalitatea unui fantastic loialist. Așa cum botolea după o înțelegere originală, însă pierdută, în partidul liberal transformarea în perșurghă într-un om onest. Așa se explică de ce a putut accidenta credit unui tip de patență înecorectitudine ca Tancred Constantinescu.

Nu este o exagerare dacă spunem că după unire partidul liberal a fost condus de fapt de Vintilă Brătianu. Și a fost mare nefericire pentru țară că inteligența largă cuprinzătoare a lui Ionel Brătianu nu a colaborat întru-

cendrea energiei mîncîpă a stîmpei, pentru lectură. Cîtuș e și
 nel Brătianu își consacră timpurile memorabile. Drul C. Angelescu
 siune, lui note sau își dicta. Paris strănse legătorii spre
 menținerea cu anticarii din Paris seful partidului liberal
 colecționa cărți rare pe care seful partidului liberal
 primia eu cea mai mare mulțumire. Interesarea că
 latorul" Ionel Brătianu era supus unei severe suprasa
 gheri acasă. Doamna Eliza Brătianu, care își impusese
 sursei, se îngrijea de sănătatea soțului, îi făcea
 alimentarea de o spartană sobrietate: lapte, legu
 fructe, carne numai de două ori pe săptămîna, iar
 loc de vin, apă minerală. Ionel Brătianu parea că se
 pune autorității implacabile a soției. Dar, după ce se
 mina masa și în timp ce doamna Eliza inspecta fer
 vauetul Vasile aducea friptură rece de căprioară, piept
 curecan, prăvăli afumați și vin roșu de Sibmburești, p
 gătit din vreme. La sfârșit doamna Eliza era convinsă că l
 hărel de "fină". Iar doamna Eliza era convinsă că l
 Brătianu, resemnat, accepta regimul pe care i-l prescri
 Bese doctorul. Horia Brătianu păstra o emoționantă am
 secreta în casa lui. Brătianu care a fost timp de doi ani
 tinteilor, farmecul conversației, nivelul ridicat al pres
 parilor dădeau măsura personalității excepționale a
 Ionel Brătianu.

În toamna anului 1927, când datorită slăbirei
Pompliu Păltanea, s'a putut fixa la București
congresului presei latine, Ionel Brătianu a căutat să nege-
o neuitată formă tradițională ospitalității române-
Pompliu Păltanea a realizat participarea celor mai
tri reprezentanți ai presei latine. Recepția la Florin
fost solemnă și totuși cordială. Eram obligați ca preșe-
al Sindicatului ziaristilor să prezint primul grup de
delegații de gazetari care participau la congres. Pre-
tănt și totuși familiar, Ionel Brătianu avea încon-
toare artă de a pune întrebări, de a stimula con-
via, de a da o atmosferă de seducătoare spiritualitate
Era destul de înalt de statură, dar cu pără și mai în-
plănată în păr, în gesturi ceva dominator pe care
acceptai cu o încredere o dată satisfăcătoare în-
tuală în fața acestor exemplari de elită: avea în
manifestare o născută și dinuță eristică.

Casa veche, părintească de la Florica a fost măritată cu o altă casă, mai nouă, în anul 1927, când, păstrându-se înăuntru căminul de odinioară, în fața ei a fost construită o clădire înaltă nouă, ca un altor rămăseșeri a unei vechi case. În fața ei au fost construite două camere care au fost vândute, cu amănuntul, dintr-un alt veac. Camera în care murise Ion Brătianu era acum cum fusese în clipa când bătrânul a închis ochii pe o mătășugărie de jumătate fumată, ceașcă de cafea și seșul care încremenise la ora când Ion Brătianu murise. O carte deschisă, pe etajera alte cărți. Treizeci de ani, lumea suferise transformări, dar în camera aceea micuță ca un iatac, nimic nu se schimbaseră, ca când așa se închisese spre a împiedica timpul să nu etern vîrjămas a ceea ce a fost. Acest respect aproape religios față de înaintași, reda ceva din sufletul lui Ion Brătianu.

Jacques Bainville participase la congresul presei la Iași și fusese primit într-o largă audiență de Ionel Brătianu. L-am revizuit după audiență și seara am cinat împreună. Fui-am expansiv și refractar entuziasmului, Jacques Bainville era impresionat de omul politic român. "Ești îndrăgitor al puterii", oameni de Stat pe care li era Europa? Aș fi vrut această apărerie de un om așa de sceptic pe cât de lucid ca Jacques Bainville, m'a impresionat atât de mult încât am reținut-o. De la marele om de Stat Ionel Brătianu la oamenii de scară de serviciu a legatilor...

Nu a fost un om popular și nu a strâns niciodată
tutuzamul multilor. O orgolioasă încredere unită cu
suverană dispreț față de vulg sau resemnare în fața
putinții lui de a ajunge la inima poporului? Era înă-
pectat, exercita o magică autoritate, domina cu
frescă au unei predestinări de a conduce. Avea o cu-
siguranță de sef nepăsător la atacuri, măsurându-și
neînduplecator lui adversarii, așteptându-și biruința
a istoriei. Și totuși, avea, în adâncul con-
științei sentimentul valorii autentice, excepționale a
care fusese arhitectul României Mari.

Prin 1923 treceam pe stradă cu Nichifor Crainic. Întâlneam era teribil de pornit, în jurul partitului lui și mai ales contra lui Ionel Brătianu. El contesta oricând, el socotea un om nefast în țară. Când învețeam urcăm într-o gamă a violenței pe lângă noi a trecut Ionel Brătianu întovășit de Bebe Brătianu. Urmăream cu coada ochiului să văd ce va face implacabilul negru Crainic și Brătianu și - murturisise - am încercat - murturisise - când i-am văzut că duce mâna la pilărie și sală, respectuos, Ionel Brătianu a multumit zâmbind celor doi neînșușii. Nu pot uita furia lui Nichifor Crainic imediată, gestul reflex pe care îl făcuse. "Gest automat", lăbă, de aceea ne domină, pentru că suntem sufletești "lobagi". I-am răspuns că gestul reflex corespunde, în exact, sentimentului lui intim de prețuire, decât pornirea lui de suprațea. Ne dădeam perfect de bine seama de predominanța lui personalitate, dar tocmai proporțională.

Moartea lui Ionel Brătianu a prăbușit sistemul dictatorial camuflat, lăsând liberă în mișcare o democrație raționalică. Voința lui autoritară o împiedicase să aibă o dezvoltare normală.

Evoand pe acest creator al României Mari am sen-
timentul că sunt așa de bătrân încât răstăcesc întrun
cuvânt îndepărtat, atât de îndepărtat că pare o legendă.
Pare așa de mult de când aveam o țară că avem sen-
ția trairii unui vis și că totdeauna am fost biete țări
uscate purtate de vântul aprig al întâmplării.

Acolo în parca la Florica, Ionel Brătianu adusese înan-
te 1914 smerita bisericuță de lemn în care Inghenul
Horia își se rugase Celui Atot Puternic să aibă îndu-
re de crosulul popor român. Revidă acea bisericuță și
dumnealui meu, ca gândurile noastre ale tuturor, îngână
ca să disperată răză.

Neam urgisit să fie meru strivit sub genunchiul
pritorului, își construiește încet, casa dealungui gene
ților, sub pânda vrămașă a căpeșăunului și totu
năruie ca sub fulgerarea unui blestem.

Ionel Brătianu: 4 August (17 August) 1919, trupele de mânăști intrau în Budapesta ca mandatare ale Europei, însoțind fiarele moscovite. Un sfert de secol mai târziu, pe data 15-16, a fost predată Moscova.

Fiecare să se înfrunte, în conștiința lui, cu această
cumplică realitate.

Palma de Mallorca, februario 1952

URCAN BĂTRANUL

de PAVEL DAN

Simion se trezi târziu, atropit de stele, ud de rouă, cu durere cumplită în partea dreaptă a capului. Iși șterse gura cu dosul mâinii și își obi anevoie trupul bolovănit somn, înghețat pe jumătate.

Întâi și întâi se gândi în nevestă care și-a pierdut mintea pe semne și îi trimise, ca pe cel din poveste, să aducă mâna. Apoi se porni spre casă; de data asta prin sat lângă fâgădu era plin de cărute de ale Tănușilor, înaintur se auzi zarvă, fum de vole bună și să vadă cine-s; să bea o porție de vinăru ca să intră în desmorțescă. Cărcuma, "coparativă", "apara-va" ori mai des "parasciva", cum îi ziceau țărani, o căpăre acudă, cu lampa scheletică spânzурată în tavan, meste lunci, pătate de băutură și de sânge încheat. Pe lângă era țigă de oameni. Cu unii, târgoveți de prin țările vecine, era prieten din holte; aceștia, gazde bune ei, se bucurară amar la vederea lui.

Îi trimise Dumnezeu pentru binele lor, să le plătească un adămas, că doar și-a intabulat locul pe fecior-mănuș. Trecură pe la notarul public-cu treburi, pe lângă și acolo au întâlnit pe Urcan bătrânul, înscris în locul pe Valer. Credeau ei: a'o fi învitat Simion, ca să nu facă două cheltuieli deodată. Că de ce să mai intabuleze locul întâi pe Simion și apoi pe Valer, când țara trece de la bătrân de-a dreptul la nepot? Doar și Simion tot lui Valer i-ar lăsa cea mai mare parte din averi, ceterilor! o să le mai cumpere el.

Îi drept că treaba nu era locmal limpede în capul oamenilor, cari, în viață fiind, nu și intabulau niciodată amănuntul nici pe fecior, de cum pe nepoti. Nu arareori cari o făcuseră, au fost siliiți, la adânci bătrânețe, la strălucite de cerșetori și să plece în lume. El, dar, din când în când se făcuse o, și-a fi avut socoteliile lui.

Cine știe ce pune la cale hoțul ăsta, glumi unii dintre comesei.

O fi luat bani din bancă și nu vrea să-i mai plătească.

—Ce mai știți?

—Până una, alta, să ne plătească nouă un adămas.

—Plătești răci Simion de țuică sticlele. În cărcuma o clipă de liniște înspăimântătoare.

—Vinăru, crăsmare, că te omor!

Verbele tovarășilor îl spărușu mintea ca niște ghiere ampute. Era palid, cu ochii sticloși ca omul care bea de rădă. Făgădu se învârtă cu el; de abia se ținea cu ea. Începă să toarne vinăru, dar mâna îi tremura și lăsa locul altuia. Aruncă pe gât trei pahare, unul după altul, cum ai arunca apă într-o prăpastie deșertă, fără să închine, fără să-și poată descieșta ficile.

Lui sticla de vinăru și o duse la gură, dar pe semne de de seama de ce face și îi fu rușine, că se apucă și toarne în pahar. Dar mâna nu-l ascultă nici de data asta. După ce și răsturnă paharul plin pe jumătate, răsturnă sticla de masă, sfărâmând-o și împrescând cu cioc și cu vinăru pe cei din jur.

Cu privire sfâșiată, fără un cuvânt de despărțire, din de după lavă și o rupse la fugă spre casă. Urcă locul cimitirului, pe unde trecea calea lui spre casă, într-o răsturnare. Unde era panta mai mare, la câțiva pași de culme, se opri și începu să geamă, în neștire: "Cu omor, îl omor!"

Cum mergea prin noaptea neagră, i se părea că învârtă într-o apă murdară, smârcoasă, că se înneacă; că se lărg gura, după aer.

Ajunse acasă luă din gura podului secura și intrând în lăndă lui ușa casei cu mucea de o făcu tândări.

În încăperea lămpa era trasă; o lumină somnoroasă, sfâșiată, țărâna, ca o negură toamnă, peste lucrurile adormite.

Ludovica, după masă, cu năframa trasă pe ochi, cu buchi înmormântate în palme, ațipise...

Când deschise ochii, după trosnitura uluitoare, zări pe

ștrele din față, arătarea cimplită a omului cu secura la de lovire.

Cu obrazii scofaliciți ca de mort, în colțul gurii strălămură, de buci dăre de spumă. Simion găsi ca o țânșitură de aburi dintr-un gât suerător de oțel:

—Unde-i curva și tălharul?

Simion așezăse ori se scufundase în marea tălăzuită așelită. Printre creștele întinse ale valurilor de care se ciocneau sfărâmându-se în fâșii gigantice, se zăreau sfărâmături din vasul naufragiat al gălășiei; în colo câte o stă aruncată de pe o culme de val pe

în noaptea cernelie părea că diavolul, care pusesse la ale carii dintre țară și în fur, supărat să nu i-au ieșit verurile după voie, a dat drumul urgilor pământului și i lăsu să în vârt deașului, răcile pământului și copile, aruncând în vale pânăși, țărâni și mucești biculind răsturne, scutpând cu ciudă peste lume. Nu se cunoștea unde e apusul și unde e răsăritul, crușu cerului părea că se învârtă necontenit și nenorocitul rătăci în câmp

trebuia să se sprijine bine ca să nu cadă. Norii negri, pe se învârtbură din toate părțile, întuneau zărlile, lăndu-se pe pământ ca niște animale apocaliptice, care și schimbă într-una formele și, din gura sângerie a lui muce-noste sălăbete, veneau mereu tot mai mulți, mai negri, mai înfricoșători.

Deșteptat fără de veste, toamna, cu iarbă verde în până arănt, bătrânul, schiopă, cu un ochi de tânăr și alui de bătrân, udă ca scosă din fundul apelor se și întorcu lan de porumb tălăndu acurât, plângător.

Auzind glasul, călău Urcășilor își vâră cozile între picioare și se retraseră la adăpost, între țânuri.

La casa ardea lămpa. Simion ședea la masă, cu capul înclinat în mâini; pe frunte i se vedea sârțătura proaspătă de o creangă de salcâm, în fuga lui prin cimitir, spre casă. Cum sta aplecat, i se vedea umeri strâmți ca de copii îmbătrâniți, gulerul căneșu, murdar și gălău

negru, sfoșit, păros.

—De l-ar adormi Dumnezeu își zise Ludovica, văzând cum începe să respire rar, regulat.

Scuipă un amoc de căneșă și își puse tortul pe fus. Apoi, uitându-se din când în când la Simion, cum doarme, toarse înainte, multă vreme. Când vântul agudua casa, făcând-o să trosnească din temelii, își făcea cruce, gândindu-se la Dumnezeu; apoi torcea înainte...

—Dacă ăștia au intabulat tot locul nostru pe ei!—se gândi ea. Odată cu gândul ăsta își puse fusul în poală. Simion adormise de-a binelea privirea femeii se opri asupra umerilor încovaliți spre pământ.

—Locul i se cuvenea lui, că era singurul copil la părinți, el trăsese pe aici ca lănar, ca bărbat, toate brazdele purtau urmele mâinilor lui. Dacă l-au luat, în el lovese mai mult Trăian s'ar tocmă slugă. Nu-i ar rămânea lângă părinți, iar mai târziu se va mărita cu cine l-o fi rănduit dela Tatăl de sus. De va nu-i păsa; ca fată a trăit în sârdie și își aducea aminte că adesea mai multă fericire fusese în bordeiul lor decât în casa cu țigă roșie și în iugărele cele multe ale Urcășilor.

Dar el, omul care dormea cold, ce o să se facă? El totă viața a trăit în gâdăcie. Și chiar dacă unora au ajuns la două vaci și cu tot locul lor mult, sârăria se uita peste gard în curtea lor, tot el a fost stăpânul.

—Să ne mutăm acum la bătrânețe în casă cu chirie? (căci cea din sat o vânduseră)—își zise ea.

Se uită prin odaie; la paturi, la haine și la tot ce agonisiseră în cei treizeci de ani de traiu împreună. Acum toate astea vor trebui duse undeva, într-o casă străină.

—Mănce-te focul de lume, își zise ea cu jale. Era frântă, toropită de obosală. Mai scul de câteva ori din fus, apoi fără să-și dea seama, puse fusul în poală și adormi...

Afară vântul vălăia mereu; stropi mari și grei se isbeau de fereastră. Câteodată podul casei trosnea, se cutremurau bidele în cuie, icoanele. Ascunsă în cușca ei, para lămpi clipi de câteva ori speriată, înălțându-se în sus, apoi se lăsa iar în locu-i de mai înainte, uitându-se somnoroasă printre pleoape și stând să adormă dintr-o clipă într-alta. Veces de tinicheia, aplecată într-o parte ca o palarie de betiv pusă pe un ochi, desprăștea încăperea în două. Partea de sus și fruntea casei rămănea în umbră, astfel încât oada părea tălăită de o sabie cumplită. Tăietura se făcuse prin capul lui Simion, căruia o jumătate de frunte îi rămănea în umbră.

Înaintur totul era somnoroș, adormit. Se părea că oamenii dorm de multă vreme, că lucrurile din casă au rămas treze în urma lor, vor vorbit și s'au ciocorât ca bebele, apoi le-a suprină pirotelea, au ațipit. Și lampa înșeși cu ochiul ei înroșit de monstru marin, plectea de somn; poate chiar adormise.

Pe peretele din față Arhanghelul Mihail sta de strajă, răzimat în sabie. Cercul de raze din jurul capului era stins, pătat de muște, sabia ruginită și de pe față lui se vedea că n'a fost schimbat de multă vreme, e obosit, de abia se mai ține pe picioare.

Intr-un colț mai întunecos, diavolul, luându-și coada la subsuoră, cobora din cadrul vechi al unei icoane. Pășise cu un picior afară din ramă și se opri trăgând cu ochiul la Arhanghelul adormit și făcând semn cu mâna cetei care îi urma să nu facă zgomot; tipil se furisă afară din icoană...

—Unde-i tălharul, să-l omor, strigă Simion, fără să-și ridice capul de pe masă. Ludovica se trezi, speriată: —Măi omule, nu mai răci. Se face ziua și trec oamenii spre Luduș, la țarg.

N'auzise nici o căruță, nici nu știa în ce vreme e, dar ziua da înspre Marti și așa trebuia să fie.

Simion dormea mai departe. Ludovica se apucă iar de tors. Acum, că dormise puțin își recapătase puterile, devenind iar femeia mândră, bărbată de todeauna. Gândurile i se limpeziseră, încrederea în puterea ei și în ajutorul Celui cu sus pusese ațipărire pe ea. Își da seama că ori cât o fi cunoscut ei treaba asta cu locul, totuși i se vor vedea petecile și un avocat meșter o va descoase ușor. Ba dacă o vrea, îl vor mai purta și pe la temniță. Nu e puțin lucru să intabuleze pe tine locul altuia, cu înșelăciune, cu vinăru și cu mai cine știe ce. Cum îl vor fi îmbătat pe bătrân! La gândul temniței, Ludovica își surase cu cruzime. Ah, cum ar mai fi vrut să-l vadă pe hoplincutul de Trăiloi și pe Ana, "acumpa" ei noră, purtată de jandarmi de-nlungul satului și duși la dubă!

Nu mai cănd se gândea la ce a fost ascără i se mai turbura încrederea ei. Acum după ce trecuse ce a fost mai greu, o luau răcorile.

Bine că i-a venit repede în minte să-i spună că Valer și Ana au plecat la Trăiloi și i-a dat Dumnezeu putere să-l oprească să nu meargă noaptea pe la casa oamenilor, că-l omorau, hoții ei. Se întâmpla o minune! A trebuit de drept de atunci să stea lângă Simion de strajă, ca lângă un copil, opăcindu-l mereu. Dar, bine c'au trecut. Acum de s'ar face odată ziua!

Noaptea se acurgesa anevoie. Părea că e o turmă mare de oi, grămadite la umbră pe luna lui Cuptor și femeia nu le poate urzi din loc.

Ceas n'aveau; cocoșul îi-l mănecase vulpea. Și Doamne rău e în holar fără cocoș, ești ca mort, nu știu tu când să frământă pâinea.

Când i se păru că negrul din dosul ferestrelor dă în sângeriu, ieși afară să vadă vremea. Furtuna se potolise; vântul mai gulea din când în când și era rece. Era înorat, dar nu ploua. Ludovica se întoarse în casă:

—Scoală-te omule și nu te mai necăji că dintr'asta n'a fi nimic. Dute, dă la vite de mănecă, gată ce-ți trebuie pentru semănăt și să porniți mai de dimineață, să nu vă apuce ziua adăpând. Vremea s'a stricat, stă să ploie. Putem rămănea fără semănătură cum s'a mai întâmplat și într'alți ani.

Eu mă duc să eol pe Trăian și pe Mărioara; fata să rămână acasă și să fie cu ochii în pătru. Cu ei mă duc în sat, la Bucu, să vedem ce-i de făcut, oricum e în căntă-lărie și dacă nu le dă el acțiile-ea vrise să spună "acțele"...

nu pot face nimic. Că de dus n'au avut când să le ducă. Treaba asta nu e de mult scormită.

Simion se apucă să-și sucească o țigară. —Rm, zise el. Multă minte ai, tu, miere. Eu nu m'am putut gândi la asta. Dar... hm... hm... Toaca și crăni-cul lor, că-i omor.

—Amu nu te mai cătrâni. Nu-i ugor să furi moșia altuia. Rogia lui Trăiloi o fi ea vicleană, dar nici noi nu suntem străni de pe drumuri.

Simion se enfuriă din nou. Ieși din casă bodogăniind, împiedecându-se de praguri.

Ludovica își așli copil, pe Mărioara și pe Trăian, dormind în țărnat, agribulind de frig. Se acoperiseră cu un țol vechiu, cu care se culcau, vara, slugile.

—Bieții mei copii, se gândi Ludovica. Dorm sub cer, ca cerșetorii, în vreme ce noru-mea, sâraca, stă la căldură și se întinde. Intinde-s'ar să nu se mai poată aduna!

—Trăiene, acumpul mami, scoală-te că-l ziu. Tatăl tău adapa vitele să merceți la sămănat. Ascultă-l dragă, și purtați-vă bine; poate isprăviți mâine acolo și va apucați în Zăpodie.

Copilul se ridică, se șterse la ochi și se culcă iar. Ludovica îi mai lăsa câteva clipe, până o suprinse frigul, apoi îl deșteptă din nou.

De data asta Trăian sări ca ars și fugi în casă. Ludovica aruncă bunda pe Mărioara, lăsând-o să mai doarmă puțin. Se întoarse spre Simion, care, suduș prin curte de credeai că-i pică foc din gură.

—Măi omule, nu-ți mai spăla gura pe Dumnezeu. Ce-i? Iar n'ai zi bună! În loc să-ți faci cruce și să zici: "Doamne, ajută-mă", că mergi la semănăt și aștepti roada!"

Simion îi spuse lui Trăian să se dea la o parte și după ce lega straița în leocă, pocni apig bol dinafară și ieși cu carul pe poartă. După ce vitele se întoarseră la drum îi strigă femeii:

—Al griji, când m'oiu întoarce să le găsec toate cu susul în jos, c'apoi să nu mășteptați acasă, s'o luați pe dealuri.

—Du-te numai, du-te...

Încălțându-se, în dimineața asta nu era de glumit cu frigul. Ludovica îi dete în griji Mărioara să nu scape din ochi pe "vulpea lui Trăiloi" și nici pe "cotoranța de bună-să".

După ce așia porni în grabă spre sat, căci se temea ca n'apuce Bucu a pleca de acasă. O ținu într-un suflet până acolo.

Văzându-l de departe, cu vacile la adăpat se bucură, gândindu-se că "Dumnezeu dragul ei cu noi".

Suciu, nepotul Ludovichii, era un om între două vârste, înut cu fața stricată de vârstă.

Își lăsase sănătatea prin America; țugea într-una praful negru al unei mine de cărbuni în care lucrase opt ani. Adusesse, e drept, câteva zeci de mil, dar nu se prea vedea. În afară de acoperșul nou, pe casa veche, n'avea nimic nou curte, pălântul îi era stricat, fântâna ruinată. Din două vaci bătrâne și o iupă figărită n'o mai scolea.

Îl bătuse Dumnezeu cu patru fete și o nevastă cât un hambar, care împrăștia cu porțul cât ar fi adunat el cu șase boi.

Fiind om umblat și având și scrisoare frumose, notarul îl făcuse, la cancelaria comunală, un "pic de plată" și îl puneă când la scris, când la mănăstul cailor. Mai mult la cal decât la scris, e drept. Dar omului îi era tot una, numai bani să pice.

—Bună dimineața mătușă, îi zise Ludovichii, văzându-o că intră în curte.

—Să ai sănătate, Sucule. Da le adăpi?

—Adăp, că vreau să trimit sluga la Agărbiciu, după țigă. Să-mi acoper poata cea, că vine iarna. Dacă nu stau acasă până pornește, îl apucă amiza în ogradă.

—Strănu! tot străn rămâne, se jelui Ludovica, cu gândul la necazul ei.

Suciu văzu că e supărată, cu năframa trasă pe ochi și grăind, zăpănit.

—Vrei să-mi spui ceva, mătușă?

—Aș vrea nepoate. Numai te-as ruga din tot sufletul să nu întinzi vorba, să se mai audă în sat; ne facem neamul de rău. (E drept că Urcășii, de când le mearge bine, nu se prea arătaseră neamuri cu ei; dar când li-e neamurile bogate, le țerți todeauna.) Se doră într-un colț și Ludovica îi spuse din fir în păr "pațana" lor cu "dracul adus în casă cu carul cu patru boi și cu cetera-rași".

—N'avea nici o griji, mătușă. Ca să intabuleze locul pe el, trebeu să ducă certificat de la comună îmbrăcat cu șapte lei și doi aviație. Și până-s eu în cancelarie, nu-l pupă. Îl spun eu lui domn notăruș cum stau treburile. Dacă fac larmă înfundă lemnia.

—Spune-i, dragul meu nepot, să te țină Dumnezeu; că nici noi nu te-om uita...

Când se întoarse acasă, în Dealul Crucii, Ludovica se întâlni cu Valer. Mergea spre sat îmbrăcat ca de sârătoare, cu ciocăreli noi și băta ghintuită. Cum dete ochii de mamă-sa, întoarse capul și începu să fuere o zicală de joc.

Pe Ludovica e ardea limba să-i spună una, de să-l usture, dar revenindu-i în minte, zise:

—Da ce-l dragul mami, nu mă mai cunoști? Seca-ți-ar ochii să nu mă mai cunoști!

Valer fluera mereu...

—Te duci după certificat să intabulezi locul lui tatăl tău pe roșia lui Trăiloi!

—Du-te, că...

Dar Valer nu mai auzea; horea de răsunu notăruș...

Ludovica se așeză pe marginea șutului, să se desculte. Dealul era mare și ea venise repede. Era la prânz, dar

(Urmează pag. 8.)

URCAN BATRANUL

soarele încă nu se arătase. Cerul era acoperit cu nori; la răsarit se învârtise: semn de vânt. Porumbul sta drept, cu frunzele ude, picuștile, ca niște moșnegi cerșetori, care așteptau pomană. Deasupra pădurii Cucului stăura o țară, încolo totul era tăcut, impietrit.

În sufletul femeii se revărsa liniștea de afară. Pe înțelul faptei reia își pierdea auzul, nu o mai împungea în suflet, o vedea ca pe oricare altă treabă omenească. Pe înțelul ei, o vedea ca pe oricare altă treabă omenească. Pe înțelul ei, o vedea ca pe oricare altă treabă omenească.

Când se sfârșea pânza norilor și se ivi ochiul copilăros al soarelui, cuprinzând dintr-o ochire pământul cu biștii oameni, femeii îi venea să sărute iarbă grasă din marginea drumului și îngenușchid în fața cerului înalt, să mulțumească Bunului Dumnezeu că toate le iartă și toate le îngăduie.

În preajma casei se aplec, ascultând. Cinea cânta:

Măi badiță ochii tăi
Bine seamănă, cu ai mei
Da cum foz n'or seamă.
Când nu-i una ogradă,
Și fântâna cu apă...

Cântă asta, își zise Ludovica, nenumindu-și nora. Cu umblu pe dealuri să desfac ce a înodată, în vreme ce ea stă pe cuprător și cântă de nu-i ajunge hotarul.

Femeia se întinse, supărarea cea grea, care i se ridicase de pe suflet pentru câteva clipe, o surprinse iar. Privirile îi se încetășară, impietrită și necăjită întră în casă. Ana răchicia. La intrarea soarelui nu numai că nu-și conținea cântecul, dar îi dăte drumul din toate biserile inimii.

Ludovica se împiedică în ciurul cu ghemu.

— Lasă-le căzuțura bătrână, că nu le-ai tors tu cu neamul tău de sărăntoci.

Ludovica o apucă de coate, trăgând-o jos. Ana începu să-i care la pumni în bură, unde se nimerise.

După ce se săltură de băut, Ana scărmanată, căci Ludovica era tare ca un bărbătos, fugi afară și începu să strige cât o lua gura:

— Tuleasă, oameni buni! Cine m'aude, cine nu m'aude, sărăci că mă omorâ scroafa lui Urcan! Tuleasă, cine m'aude, cine nu m'aude!

— Soacra! nici nu ieșise afară, dar ea voia să albă măr-turie că a băut-o și s'o câștigă la Judecată.

Ludovica se repezise în odăia de către drum, unde erau hainele Anei și, pe ferestre, arunca afară perini, ceasce-furi cu flori, fete de masă și ce-i cădea sub mână.

Un convoi întârziat de căruțe, în drum spre târg, se opri să se uite "la comedie".

— Uite, mă, aici e ospăț, zise cel din căruța dintâi.

— Ludovica e tuzul de bălă și Ana mireasa.

— Asta-i fata lui Triloiu, săracul. Gazda a mare...

— S'o întâlni două găzdări și se bat în capete ca mun-ții din poveste.

— Mână să meargă, mă, strigă o femeie din căruța din urmă. Cu v'ăți opriți! Astea nu se bat, că n'au ce le tre-bue, dar nu-și încap în piele. N'am să le cășec cu. Mână, mână!

Anol, după ce li văzu cine-a, li fu rusine și se retrase în două case, făcându-și socoteala că hainele le-a strânge de pe afară, cine le-a aruncat, se îmbrăcaseră înainte-că femeie supărătoare se era-și porni peste hotar, la ai ei.

Mergând printre curcuri, li era necaz nu atât pe soa-cră, "care-i rea și cu stropală ca nimeni alta, o știu doar nouă astăzi", cât li era ciudă pe "mutălu de Valer, de-și pierde brăncăru din cioareci și nu-și știe apăra ne-varianta".

Cum ajunse acasă, nu zise nimic către mamă-sa, o bă-trână șchioapă și risipă, care da la pul de mâncare, di-naintea ușii, neckăindu-se pe un prăpădit de cocoș" de

nu-i vrednic numai să-i tai capul", ci se așeză pe tărnaț plângând.

— Ce-i draga mamii?

— Ana își șterse ochii cu colțul năfrâmii.

— Ce-i cu tine? Doar n'ai pățit ceva!

— M'o tăpat dela casă.

— Cine? Doamne nu mă țape.

— Ludovica, cine să mă țape.

Bătrâna se întoarse cu fața spre răsărit; își ridicase mâinile spre soare și pe cea cu băta, de aceea trupul îi sta înclinat puțin, cum era șchioapă și se puse pe bleste-me de se speriașă norii.

— Așa mi trebuie, zicea Ana. Nu m'am mărțit cu cine mi-a plăcut, n'am dus după a lui Urcan, că să vă fac pe plac. Ați zis că-i fecior de răzda. Amu mi-o aruncat că- zătura hainele din casă, toate-a imprăștiat prin ogradă.

— Ptiu! Asta nu s'a mai întâmplat de când e neamul lui Triloiu. Ptiu, că n'oiu întâlni-o u odată în uliță. Că știu că nu mă mai uită cât trăiește. Da Valer unde-a fost?

— Stă pe pod și sculpa în apă. Unde să fie: bate câni satului pe la cancelarie.

— Ana își șterse iar ochii.

— Amu nu te mai necăji, draga mamii și nu plânge. Toată fapta își are răsplata. Este lege, sănt potărășari.

— Da-i în mamă minună!

— Nu mai de un lucru mi-e, zise bătrâna neluând-o în seamă: hainele tale. Spui că-a imprăștiat pe afară. Le poate ploua și se pot face nimică. Să meargă sluga cu carul după ele; calul nu-i acasă. Tatăl tău e la Luduș.

— Meargă, nu meargă, tot una mi-e. Pentru mine pu-trezească acolo; știu că n'am avut nici un folos de ele.

Sluga-toemai soșise cu un car de otavă-n nepot de al lui Triloiu, rău și neascultător, prinse patru boi la jug și porni cu mare zăvăl, luând cu el pe un copil ca de vreo nouă ani, pripăsit pe la el.

După ce scoase carul în drum, opri boii și trimise co-pliul înapoi, după clopote.

Bătrâna crezu că au uitat ceva și, șontăc, șontăc, se îndreptă spre poartă.

— Ce-i mă?

— A zis tetea să ne dați clopotele de pe boi, că așa se duce după mircasă.

— Du-te, du-te în câte zile ai crescut. Să nu-ți dau cu clopote de să se mire lumea și țara de tine.

La poartă, în liniștea câmpului, răsună răsul larg al slugii celei mari, care, stând pe ceglău, se uita să vadă cum va ieși treaba...

...

Notarul ungur, mare vânător și cunosător de vinuri, își făcea datoria după moda veche, ungurească. În no-tariatul lui erau numai doi domni, unul în cer pe care li chema adesea de mărturie și altul pe pământ, care era el, notarul. E drept că de când lumea asta nouă, cu "de-mocrația", când deputatul, venind în sat, da întâi mâna cu porcarul și apoi cu primarul și cu popa, se simțea ade-sea stingherit în drepturi și nu odată primise, pentru purtarea-i, aspre muștrări din partea șefilor. Cu toate astea el o făcea așa cum s'apucase.

Altcum era om drept și pentru asta, oamenii de ome-ni li iubenu. Revoltat împotriva lumii astea care e tot mai rea-mai avea numai doi ani până să însă la pensie-se infurie cumplit, când li ajunse la ureche vestea trebu-rilor lui Valer.

— Venit după certificat, îi zise el, în loc să-i răspundă la salut. Furi pe tată-to.

— Apoi, dacă-i vorba, leasă spune.

— Ce vorbă! Ieși afară! Mintenaa vine aici!...

— Trebuia să-mi dai!

— De afară porcu! Asta, zise el către soacra, mîn- holdi la Valer. Hol az isten pus bata ala sa daa loe. Mintenaa!

Se aplecă sub masă și cânte băta cu cap de soacra.

Afară li păru rău lui Valer. Trebuia să stea și el să fi cutezat să-i lovească notarul, să-i fi plesnit și de mînăscă, de să-și adune dinții de pe jos. Topora...

Acum încotro? Acasă n'avea cu cine să se afleze. Bătrânul Urcan "ce prost ca oia!" credea el. Ana e o muieră. Tot ascotindu-se, ieși din sal și se trim...

Acolo dete peste Ana. Când auzi dela soacra, că o...

otărită rău și ea și numai în pîde li grăia, că mîn- i-a alungat nevastă, aruncându-i din casă hainele puse pe o sodală că aceea. Îndată se și porni a se la muștră mama.

Noroc că nimeri Triloiu, bătrânul.

— Stăți pe loc, fătu meu, le zise el, aflând deșna...

vorba. Să nu dați cu băta în baltă și să vă strîp- mai tare. Dacă vă înțești gura, cum ne a fost ne...

nu se afla nimic, era bine. Bătrânul murea azi, mai apoi paste murgule iarbă verde; locul era al voin- stăți pe loc. Mergeți acasă și vă împacăți. Că de se...

că în locul Anei am dus la lege pe soara ei, că băta pe în mintea copiilor și a mai băut și vinara, ne îndoa- toți și nu ne scăpăm cu cât loc avem. Așa! Altecun...

de făcut.

Bătrânul, un lungan slab, cu nasul adus puțin, a- veste, își începuse clăncia, acum patruzeci de ani...

două linguri de lemn și un blid de pamânt și n'a știut să dea unde trebe, la solgăbiră și "altă câm- mari"; acum iugărele lui treceau de aută. Și acen-

drept că în toată Cămpia nu era avocat ori tălhar, să cunoască mai bine decât el porțile dintre lei, pe se strecoară omul când e străns cu dreptatea.

Acum, cu muierile, treaba mergea anevoie. Ana mure- să se mai întoarcă, spunând că mai bine se spânzura- cât să mai mănăce mămăligă dintr-o oală cu Urcanul.

Valer se apucă mănă de clădit casă. Era satul și se slugari.

Triloiu le aduse însă temniță atât de aproape, că le- rii se speriașă. Pe la apusul soarelui, amândoi, pe ca două curci, se întoarseră acasă cu gând de im-

Ludovica era înduioșată. Întruna din zilele următo- li spunea lui Simion:

— Vezi, vezi. Ce-i al tău rămâne; sângele apă m-

face. Nici Ana nu-i așa de rea, dar sănt tineri și pro- Mai de nimica-s bătrânii că s'au luat după gura lor. te- tă vina o poartă ei.

În casa Urăneștilor era acum pace deplină. Dum- mersera cu toți la biserică. Unde, alături de curcu- loiu, Simion, îmbrăcat cu colcoș cu pene mărginești,

trecură în frunte, scoase burta în afară și dormi în pen- re până la sfârșitul liturghiei, cum se cuvenea so- o gazdă bună ca el.

PAVEL DUM

Pavel Dan s'a născut în satul Triloiu de Sus (Triloi din județul Turda, în ziua de 21 August 1907 și a mur- la 2 August, 1937, în Chi). Talentul lui robust nu a vreme să se dezvolte. A publicat năuete în revistele delene și le Gândirea. Toate aceste năuete au fost sto- în volumul "Urcan bătrânul" publicat de Fundația li- teratură și artă "Regele Carol", din care am publicat năueta de față. "Carpații" vor mai reproduce și al- vele din acest volum și eventual vor reedita.

POEZII

de ION TOLESCU

Haiducul

Fiora'n vâi, se ridică'n muncel
Pe cărări în sus spre Turnu Roș,
Jebul plin de plumburi și oțel,
Flinta prinsă'n pîdieci la cocoș.

Tundră'n vînt și cușma pe-o sprînceană,
Ochii țintă'n codru'ntrunece,
Fumul la chimir pe sub pulpană
Prins în toarta cornului de os.

Și-a sunat din corn prîlung haiducul
Depe vîrful muntelui spre cer...
Răsunară Măndrele, Surducul,
Codrii pînă'n Porțile de Pier.

Și fîntîni adânci că răsunară
Depe urmă-i rînduino ostiri,
Svon din gură'n gură peste țară
Venea dinagre Jiu din Vladimiri.

Fot Frumos din codri

Când au venit apostolii la Geți în Carpați
Zicînd că s'împărță duh la'mpărăti,
Au aflat în codri pe Fot Frumos
Ce'nainte de el cunoștea pe Cristos.

Spunea că-i cunoștea din tot tărîmul
Cum cunoștea pulbera drîmul,
Din tot tărîmul, din toate vremurile
Cum cunoștea pămîntul cutremurii.

În țara lui verde, iconă vie,
Crestea anafura pe câmpie
Și lacrima Dunării-i era alasmă
Și fruntea Rarăului catapeteasmă.

Și i-au fost spus apostolii să facă minuni
Și el turna cu vin peste gropi de străbuni;
Le-a aprins lumînări și tîmăle
Și le-a pus colivă la căpătăie.

Și parcă l-ar fi prins în cer cu pecete,
C'au pogorât și'n el atunci două vieți;
Și când li stîngea moartea ea pe-o fiică
Li tot aprindea o pasăre cu apă vie.

Așa trecea și cu chipul prin viață,
Pentru a noastră schimbare la față,
Ca sămînta ce putrezește-n ogoare
Să dăruiască pămîntului floare.

Padurile

Aninatu-mi-am ochii pe-o stea regină
Și te-am auzit, tată, goptindu-mi din
Imi spui c'ar fi fost urăși să te ia
Inima pădurilor lângă ea.

Cât să fi fost pe vremea aceea de mîni
C'aveam mîns plină de pietre și de
Și te-am auzit, prăvălăte corn de
Imi strigi că'n bruma anilor tăi
Încăruntîră pădurile'n vîi.

Pădurile mai poartă și astăzi în secol
Numele celui ce se lua cu cămin la
Aninatu-mi-am ochii pe-o stea din
Și te-am auzit, prăvălăte corn de

Imi strigi că'n bruma anilor tăi
Încăruntîră pădurile'n vîi.
Încăruntîră pădurile'n munte
De tinerețe tale cărunte...
Pădurile care și astăzi se'nchină
Cu mîinile tale la rădăcină.

Ion Tonko

STEFAN LUCHIAN

de VIRGIL CIOFLEC*

după Unirea lui Cuza-Vodă, mulți moldoveni înflăcă-
se căsătorec cu românce de peste Milcov. Printre
cele cunoscute romantic, încheiate după 1869, este și
cea a comandantului de plotă Dimitrie Luchian cu Ele-
na Kiriacescu, fiica unui gospodar cu vază din județul

Șimleuza, fire intransigentă și dreaptă, cu cărți vechi de
măceș, când fratele stăpânirii au trecut în alte mâini,
de margine, refuză să depună jurământul de credință.
Nu și el ca Evangelistul: "Nu pot sluji la doi stăpâni
dăstă". A făcut-o otașul Luchian din devotament, ju-
rat de vremurile în care trăia, și, mai cu seamă din
dragă amicitie către Domnitorul țării cu care se cunoș-
tea de aproape din garnizoana Galați.

Majorul, de aproape din garnizoana Galați, în ti-
mănașii Botoșanilor, se naște Ștefan, cel dintâi copil, la
17 februarie 1869. Când majorul, pensionar, de multă vreme
bolnav, moare în București, în timpul războiului nos-
trilor pentru independență, în vârstă de 52 de ani, Ștefan,
copil de mai târziu, avea nouă ani.

Linstea mahmudiei cu obiceiuri din vechime, sub ocro-
șirea unei mame blânde, în casa bătrânească din ulița
"Soare, acoperită cu olane și cu mixandre ruginite
antice, strălucitoare, își petrece Luchian copilăria. Își petrece cla-
ră primărie la școala din Tabaci și neștearsă îl rămă-
ni, de amintirea dascălului de moda veche, cu mare dra-
cească pentru copii. Duminicile se plimbau pe margi-
nă, arădău pe lângă olestăle. Sădeau tolanți pe iarbă,
cărău flori, îl învăța numele gâgânilor. Se îndoaia
alia pe lac, pe deasupra sburau rațe sălbatice. Când
nu era aproape se prefăra în depărtare și se lăsa seara, țiu-
rău-l de mână se întorceau acasă.

Într-o zi, pe barba albă de la Sfântul Ștefan venea în fie-
ră, schimbă cu cartea la subțioară, învârtă în patrafir,
sta stăpân. Îl avea în ochi de bine. Și fiindcă nu
a teza cu ceilalți copii în obrazul sfinției sale de cucușul
e prună pe care părintele îl avea drept în frunte, îl
părea să tragă clopotul la slujba de Duminică. "Când mă
dăta eram în curtea bisericii cu băieții. La praznice, la
pensi eram nelipsit și doar aveam ce mânca acasă.
neoseam a prescură slujită dela o poartă."

Într-o primăvară, larma din curtea bisericii se potol-
te. Copiii se împărțeau care încotro. Unul singur rămă-
pe lăsat. Ușa bisericii s-a deschis. Paracisterul
măinde stăcnicul, îl pune înaintea Precistii și își face
ul țec. Săgeți de aur se strecoară prin ferestrele lunguete
anguste. E o odihnă dulce pe care pentru întâia oară
cunoaște copilul. Și cum stă jos cu mâinile în poală,
o cum stau pe gânduri copii, privind conuna de raze
sfinte, Luchian a prins să deslușească ce este fru-

teul.
DA! Holu, absurdul, nu era joc să nu-l știe și la toate era
clică. "Nebunii câte poștești! Iarna stam la gura sobiei
câtă ce se făceau obraji ca para focului, și zbughli-o
mă, băgam capul în zăpădă să-mi iasă tiparul. Așa am
și fiind bolnav de vârsat, de mi-a rămas fața
le de că."

Proclama adunau musafirii la sindrofie, se trăgea în foto-
dă, vîșniul dela fereastră, sorbea chipurile de prin cărți.
tînd vrea șapte ani, tot uitându-se la figurile colorate
e și pe fașnetă unui italian, s'a ținut după el până se s'a
făc. Fiindcă în loc să învețe își pierdea vremea cu
"ingalituri", ai casei îl țineau de rău. Seara, aștepta
să se astămpărau tot; într'un colț de masă se
rîndea o lumină sfioasă. Cu răbdarea pe care o au unii
copii, pentru cine știe a cătea oară făcea uitătura crun-

un otaș mai mult; cu deaslea l-au înscris la școala fiilor
de militari. La toate întrebările examinatorilor și chiar
la cea sacramentală "spune ce știi", Luchian n'a vrut să
deschidă gura. S'a înscris singur la școala de Belle arti,
pe atunci în localul Universității. Școala noastră de pic-
tură era și pe acea vreme destul de bine cercetată, își
avea rețeta ei școlară, procedeele ei mecanice. În atmos-
fera de atelier, vesel, fără griji, își dă osteneala să facă
ceva. Luchian urma în același timp și clasa de flaut dela

Ștefan Luchian (Auto portret).

Conservator. În avântul tinereții, cu mari speranțe de
viitor, nu lipseau nici uneltirile împotriva Direcției, ur-
zite pe movila din Cismigiu. Teodor Aman, director plin
de demnitate și avânt cu elevii o purtare nu se poate
mai bună, le da întotdeauna sfaturi Luchian le asculta,
dar nu-și lua ochii dela Grigorescu pe care profesorii
școlii îl socoteau ca pe un diletant. Îi urmărește expo-
zițiile cu înfocare și cea din strada Regală, aranjată cu
plante, covoare persiene, vase de China, în care a fost
expus în fața unei oglinzi cât peretele de mare, întâia
oară Smărdanul, o ținea minte cu predilecție. Ceasuri
întregi stă înaintea pânzelor lui și când vine în atelierul
școlii, spre marea indignare a profesorilor, lucrează, în
felul lui Grigorescu-lucru interzis căci profesorii spuneau:
"Cine se la după Grigorescu, ca el are să ajungă, un
amator".

În 1889 termină școala și obține medalia de bronz la
Cap de expresie și Studiu după natură. Școala oricât de
utilă s'ar părea că este, pentru cel care a făcut-o e un
merit. Nerăbdarea de a vedea cât mai de grabă pânzele
maestrilor, vestile pe care le primea dela camarazi mai
vechi plecați înaintea lui, poate vreo scrisoare cu slova
măruntică și furisată îl hotărâse și în toamna aceluiaș
an, pleacă.

Înalt, bine legat, cu privirea aprinsă, deschis la vorbă,
în mână totdeauna cu o carte, făcând și citind versuri,
romantic, îl regăsim înscris la Academia din München.
Aci, o rentă personală îi înlesnește traiul. Sărguitor, ca
să poată înțelege pictura, ca să-și apropie o viziune,
copiază. Sfânta Fecioară a lui Rembrandt învârtă în
acea divină lumină aurie, Prea-Curata cu sânul gol o
face Luchian în 1890. Nu îndestul de pregătit ca să poată
pătrunde pe un Rembrandt, împins de o răvnă lăuntrică,
se simte atras de genul lui misterios. Valorile acelea de
clar-obscur, lumina mai ales, îl turbura și îl umple sufla-
te: "Când îl copiam simțeam că mă înalță".

Face o copie cu multe calități de supletă și de culoare
și după Madona lui Correggio. Tot lumina îl atrage,
înțeleasă însă de maestrul din Parma ca o găteală a vie-
ții. Mult nu zăbovese Luchian în München: abia trei tri-
mestre. În primăvara anului 1891 e la Paris. Școala cu
desenul ei uniform, cu culoarea ei peste tot locul aceeaș,
cu tehnica maestrilor de altă dată, decăzută, Luchian dela
început o ocolește. Școala lui e Luvru. Furtunatului de
lăcrău, cu facultățile lui magistrale de colorist, natura-
lizm lui Courbet, îl impresionează puternic. Cercetând
muzeele și expozițiile particulare, atâtea prețioase re-
velațiuni, îl fac să nu știe deocamdată pe care maestrul să-l
aleasă. Iar pe Cézanne, cu care mai târziu, pe căi deose-
bite, a trebuit să se întâlnească, Luchian îl cunoaște prea
puțin.

Fără o prea mare rânduială și fără a lucra din raspu-
teri, Luchian vine cu oarecare regularitate la atelierul
lui Julian din Faubourg Saint-Denis, unde mai sunt
și alți colegi din țară. Învățătură, atât cât putea să-l
învețe un profesor, știa. Când camaradul său mai mare
în vârstă, pictorul S. îi propune să expună la Salon, Lu-

chian cu inteligența lui naturală, răspunde: "Noi am
venit să învățăm; când om și ceva nou, atunci să ară-
tăm și altora... până atunci hai să bem a bere".

Educația artistică Luchian și-o face în Franța. Este
ușor de înțeles că mediul Parisului are asupra lui o mare
influență. În trei ani, cât a stat la Paris, personalitatea
lui nu este încă formată, dar aci a primit înăuntri în
armonie cu însușirile lui firești, care la chip hotărîtor
au determinat mai târziu desigur direcțiunea lui de artist.

În 1893 vești triste îl cheamă în țară. În loc să vină
trufas, cu maniera unui pictor luată desăgă, nu aduce
decât copii. Cât a trăia a păstrat în inimă credința: "Cine
nu iubeste pe maeștri nu poate admira natura. Drumul
pe care apucăm, el ni-l arată".

În primele luni dela sosire, după moartea mamei sale,
se împarte averea părintescă. Cel înscărcinat cu plaș-
amentul banilor din partea ce i se cuvine, face operațiuni
cu totul păgubitoare pentru artist; Luchian fără să vrea
se găsește proprietarul unei vile la Sosea. "Pe vremea
aia la Sosea te mâncau lupii și dacă uitai să-ți cumperi
chibrituri, toată noaptea seceai pe întuneric". Din pri-
mul an casa pe care o primise cu datorii, se vinde la
mezat: "Mam ales cu praful de pe tobă". Pus la cale,
încearcă un proces. Cum soarta proceselor nu o poate
cunoaște nimeni dinainte, îl pierde. La câțiva ani se des-
chide altă moștenire la care are și Luchian drept. Apro-
pe un necunoscut îl cere împrumut banii moștenirii. Flin-
du-i greu să nu-l ajute, își pierde și acei bani. "Ca
să nu mai mă plimb prin belele, m'am lipsit".

Într-o scurtă vreme din toată starea lui s'a ales cu
întâmplări hazlii și ridicole pe care Babacul (așa-i spu-
neau intimii lui Luchian), le istorisea cu un neîntrecut
umor. Cu un nume cunoscut numai într'un cerc restrâns,
ca să-și puie zilele la adăpost, se hotărâse să intre în
învățămant. În 1894, la concursul pentru ocuparea ca-
tedrei de pictură dela Școala de Arte din Iași, printre
candidați este și Luchian. Dela întâia probă se retrage
și înainteașă ministerului o protestare, or mai bine zis o
apostrofă.

Se întoarce la București și prin Ion Cămpineanu,
bunul prieten al lui Grigorescu, pe care Luchian îl cu-
noaște, dobândește să lucreze pentru salonul unui va-
por românesc care făcea curse la Constantinopol, două
peisaje și cel mai târziu în zece zile să le și aducă.

În 1895, se face a doua expoziție a Salonului oficial.
Cu acest prilej, vechiul conflict al lui cu membrii comi-
sionii de admisiere se re deschide. Valva pe care o stărnise
la Paris ruperea unui grup de combatanți din vechia So-
cietate a artiștilor francezi și constituirea lor într-o nouă
tabără cu refugiu la Champ de Mars, străbătuse toate
cercurile. Vestea nu că o adusese la noi Luchian, dar el
era partizanul cel mai dărz al luptei până la sfârșit. Se
pune în capul nemulțumirilor, organizează mișcarea și
împreună cu un comitet din care făceau parte publiciști
diferiți, oameni politici, proclamă independența. Expoziția
oficială era în Palatul Ateneului. Peste drum se deschide
Salonul artiștilor independenți. Mare fierbere printre
artiști, articole prin presă, caricaturi injurioase. Din spir-
it de răsvăritie și din această harță cu oficialitatea e
luat mai târziu flintă publicația *Ilema*, care a organizat
și expoziții artistice la care au participat și pictori străini
cunoscuți. Luchian face coperta revistei: un cap tânăr
de fată împodobit cu flori, primăvara care surăde ar-
tiștilor. Cu toată existența ei trecătoare, revista înseam-
nă o dată.

Artiștii făceau agitații, își arătau cu sgomoa nemul-
țumirea și în urmă se constată că vina este a tuturor

Flori

Moș Nicolae.

lui Tepeș, barba și caftanul de samur al lui Matei,
prezintă și călcăia la o parte, buzduganul cu colți as-
cuti și sîrăscicului Vasile Lupu. Auzea des pomenindu-
se cu mustrare că seamănă cu boier Andrei. Printre
băieți din partea latăului găsim pe acest original boier
dăru, sufrag de biserică, care mănă de cotelile unui
buc prin schimbăcios, răstăcește cu oala de vopsele la
pauza lăte delat sărare din partea de de sus a Moldovei,
la Ștefanul Sava. În condeiele Luchian se poate citi că
nu era părintii stau mai întotdeauna împotriva incli-
nării firești ale copiilor, Luchian trebuia să dea patriei

și că răul e prea înrădăcinat. Singura scăpare pe atunci
era visteria Statului, cu firmița ei de ajutor cu răbară
și cu umilă dobândită. "Fără să fiu un client al mi-
nisterelor m'am dus ca omul bolnav, îndreptat de alții".
Îl primește pe el și pe Artachino, secretarul general
Laurian. Cum i-a văzut le-a înțins mâinile: "A, pictori,
n'aveți de lucru, vreți să zugrăviți biserică din Tulcea?"
Au făcut zugrăveala care în urmă s'a ăters de plot, iar
banii i-au luat cu țărâta.

Luchian deși lucrează, cu mare greutate poate vinde
din când în când câte o bucată pe preț de nimic. Face

(Urmează pag. 10.)

Când se construiește localul funcționarilor publici, Luchian face frontispiciul.

Tot împreună cu pictorul Artachioan execută, în 1988, picturile bisericii din Alexandria, Sfântul Alexandru, după schițele din studiul Curții de Argeș, Junte la fata locului. „Cele câteva luni cât am stat a fost un chin, am dus-o numai în anchete. Duminica venea opoziția să controleze căți sfinți am mai lucrat, și mănura cu bățul. Ne gâșea vine și eu nu punem poleiulă adevărată; se ducea cu ea pe degete în piață: poftim, lista e aur? După alte toate, ne-a lăsat și biserica. Speriat, am căzut de pe acela, era o rămanșă achilod.” Cu tot soiul de reclamații, și-a lăsat tovarășul să se descurce cum o ști, cu stavroforii, cu uchețarii, cu epitrolii, „și mi-am luat lumea în cap”.

În toi asea timp o duce prg, la bani cu camătă, până când senatorii Muntani, în calitate de episcop, îl propun lui Artachina să-și poa găsească un tovarăș și împreună să supravegheze biserica Brezoiului, cu hramul Sfântei Treime, din București. Banii se strângeau cu anevoale, cula, miilor era aproape goală, și dacă un negustor din Podul-Barbierului n'ar fi venit în ajutorul Bucureștenilor o danie de șapte mla de lei, biserica ar fi rămas nelprăvit. Din suma asta plătesc pictorii schelele, lucrătorii, materialul și lucrează ei el amândoi oț lunt. La sfârșit de venit donatorul s'a cinșenesc cu mâna lui, mesterii după obiceiul se ac mal păstra. Sunt prea mulțumiți, a iis, și a dat pictoriilor câte 40 de lei. Prevenit de părtinice Nifon s'a-1 primăscă, Luchian a luat bacșiiș, și cu pălăria în mână, amerit, în fața tuturor, i-a dat prin barbă "Șă fim în stă", a adăugat el.

„Am început să scriu în 1948, după ce am fost încalcat de un grup de comuniști imprăjurători la fugă zăpăzită de biserică. Lucrând la casa din Tulcea, Alexandria și București, pictorul face mai mult exercitiu de dibăci, „la drege mână”. În aceste zugrăviri găsim un sentiment de pietate, care însă nu se poate concentra în scene dramatice de adâncă simțire creștinească. Pictura bisericăască a lui Luchian este o prelucrare a stilului neo-bizantin, iar pe alocurea, în avântul lucrului, mâna mai slăboacă gâscete tonalități plăcute, peneșul lasă ici și colica note personale. „Am fugit dela început de bălțături; ne-am ferit să facem sorcove. Aveam grijă să ținem totul într-o vedere de ansamblu.”

Multă vreme Luchian a crezut că numai dela igrasii fizicelor, când ore întregi era nevoit să stea sus pe schele cu capul pe spate, de-l sufia vântul din toate părțile, i se trage toată boala lui. De mult nu se mai simțise bine. Chibăt fără pricepere la început, răul se incubase cu înecetul. Doctorii i dau poroțe pe care nu le ascultă. Trupul lui vâinos rezistă până se boala în lădoale. În 1902, serie cu mână strâină, din spital: "Astăzi m'am dat jos din pat și am făcut o cură".

Când a ieșit din cură, după șapte luni, încovoiat în băț, cu capul scufundat între umeri, abia își târa picioarele grele. Ca o acvilă prăvălită privia cu spaimă în jurul lui: "Știu unde mă aflu și parcă sunt rățoi!"

Rămăse de isbucite, puterile nu-l mai ajutau să lucreze decât prea puțin și cu mare greutate. Pierdută sănătatea, încep descurajarea, censurele de îndoielă. Singur, abătut, ieșea foarte rar din casă. Sta la o bătrână în strada Popa-Tatu în cameră mobilată: "Eu în fiecare zi fac focul în altă vatră".

Cu o sforțare se reculege, prinde inimă și la hotărârea
scriu aceste rânduri. Scrie cu data de 2 August 1903: "Îți
am mult, băieții din gara de Nord. Sunt grăbit, baga
vrut să ți scriu mai multe, dar tu minutele acestea nu
mi numără restul, haiului mă poartă".

Ajuns la Filipeștii de pădure, scrie: "Sunt aici de zece

M'am scimbait mult de când ne-am despărțit. Sunt mai puțin melancolică și iarăși un nou dor de viață a măsurat în suflul meu oboșit. Am și uitat să-l spun cătatau aici la o verisornă, voioasă și blândă, un tip de adevărată românească și care mă îngrijește mai bine ca o soră. Fără îndoială că asta a contribuit mult ca să ies din moenecia în care mă scufundam de patruzeci de ani. Și acum mă simt mai în viață și mai în lucruri. O să vezi și tu căte schite am făcut aici și fără să mă laud mai toate bușicele". Regăsim aceleasi epitete când este vorba de lucruri de ale lui, "schite", "bucnice".

Vine toamna. "Zilele trec repede și inima mi se strânge când mă gândesc că peste câteva zile trebuie să plec la București".

Tufânele în ulcică

Cu lucrări mai vechi, cu cele pe care le-a făcut la Govața înainte de a se duce la Filipești, Luchian pregătea expoziția din toamna anului 1903. I-a urmat apoi alaltă în 1905, la Rotonda Ateneului. Singurul lui cumpărător a fost Grigorescu. Ca să încurajeze Societatea Ateneului, făcând nu vându-se nimic și nu putea plăti locația sălii, lasă amănunț în chiar mâinile Președintelui un tablou intitulat *Vechiul meu atelier*. Atunci au fost expuse *Spatele de femeie*, cu reflexe sedefi, *Femeie la oglindă*, *Răchetele învaluite* în ceață aurie, *Edicule* de la Chajna, *Peisajul cu pomi tineri risipiți pe palisade* ca un buchet imprăștiat, și *Tufănelor în ucidere* despre care Luchian spunea: "Făcândă din de la noi, le săd frumos într-o oală făcută tot de noi". Pânza aceasta a fost expusă la expoziția internațională din 1905 la München, apoi cerută în 1906 să figureze la Hamburg.

În anii din urmă, după expoziția din 1907, când a expus 40 de pânze, iubitorii de artă s'au ocupat mai de auzite, că Luchian este un artist mare, că este bolnav, numai de când e bolnav a început să lucreze atât de frumos. Instinctul celor măriți arătorii se înalță: cu neașteptare suferința a fost colaborarea cea mai slăbicioasă și lui. El a contribuit mult ca accentele lui de du-

Astăzi panze de-a-le lui, vechi, sunt căutate cu deosebit interes, și a trebuit să treacă atâta ani ca neîncercarea să se imprimă și opera lui îndrăznească și sinceră să fie înțeleasă.

Artistul este atât de strâns legat de întreaga lui operă, încât lăudându-l la o parte, am fi săvârșit o greșală. Nu cunosc artist a cărui viață sufletească să fie mai frumoeasă, nu cunosc minte mai limpede și mai atrăgătoare. O, această crudă limpiditate a lui Luchian pe care mult n-o poți uita gustul!

Ca o ploasă amintire, cu modeste puteri, am încercat să dau o parte din ceea ce reprezintă activitatea lui picturală plină de spontaneitate. Oricât de împărțit ar fi părerile despre pictori și despre pictură, trebuie să nu presupunem, oricare ar fi doctrina estetică și ori care ar fi procedeele de realizare. Din acest punct de vedere, Luchian este incomparabil.

In pictura

Moare în 1916, în ajutul sfinților Petru și Pavel, în vârstă de 47 de ani.

Luchian a fost puțin cunoscut. De lumina aceea scânteietoare a pânzelor lui, publicul i-a fost parcă teamă

să se apropie, a cerut în răpiata abia târziu
acordată artistului.

In izolarea pe care i-o impune o boală nevroză face toate sacrificiile numai ca să poată lucra la o nediscutată maturitate: este cea mai originală individualitate artistică a noastră.

Frânt în două, fără nici o lăugure, înfăşurat în
giul lui de suferinţă, sărac, părăsit, din dureroasă
măntare a sufletului, se zămisleşte apăsătoare
La Luchian nu există decît. Convinca că în
nu se înşală, ne domină cu privirea lui aşte-

Elev al lui Grigorescu și continuator al
maestru, Luchian introduce în pictura lui
pentru adevăr, o sinceritate în exprimarea
intensitate de sentiment pe care Grigorescu
decît în cîteva din neîntrecutele lui

Frumosul lui Luchian pornește dela bunul
nesecatul izvor vesnic proaspăt al naturii.

De pitorescul panoramic atât de loane de găsit
de antipietural nu face niciodată uz. Ia imagine
picte nu se amestecă nici o idee din domeniul
turi: Luchian este numai pictor. Alege ceace
într-unul ori ci cu, un peisaj, o floare, citeva
într-un taler, o mână de lemn, un portret, un
trece-modele de toate zilele, anonime li eterne.
cum ce vedem? Idealul artistului sî-l găsește în realitate.
Pentru el nu exista decît o singură poezie: poezia
vîrului.

Fără a încerca o analiză amănunțită a fiecărei
în parte, și fără a supune activitatea artistică a
chiar la o împărțire pe epoci după procedeele
pe care le-a întrebuințat, privind opera lui în întreg.

putem constata că toată este străbătută de aceeași
simțire, care nu se poate divide. Din totalitatea
opere se desprinde personalitatea artistului cu
stilul ei de sinceritate și de lirism. Și dacă în un
general, mare parte din tablourile lui Luchian
mădă între ele, e că sunt pătrunse toate de acea
emoție pe care pictorul a păstrat-o tot lim
ata naturii, până în clipa tragică când pot
răsar. Aceasta seamănă a unui tablou cu al
cu sfie o notă repetată, nu e decât acelaș
pe care pictorul îl pune în fiecare din pânzele sale
tutur lui Luchian.

După ce școala cu rutina ei a fost lăsată de o parte, chiar în lucrările stângace și executate din primele apăsări, se poate observa la Luchian o tendință de a simplifica. Acest dar de a simplifica, atât de prețios pentru caracteristica originalității lui și dovada sensibilității artistice. Ar fi o greșală să credem că a ajuns aici "odată"; ce muncă imensă de eliminare! Fără a ne amuzic și fără a exagera, permanentă preocupare de a curăța lucrul cât mai credincios înfățișarea lor cea normală, a făcut ca Luchian să poată ajunge la o simplificare de a simplifica. Această manifestare necesită privirea la început ca o exagerare, ca un capriciu, în căutarea unui procedeu tehnic, nu era o energică expresie concentrată a unui intens sentiment.

În peisajele lui Luchian, fiecare cu atmosfera
său, transmite disper natura e redată în indicații
mentale. Cu masse modelate care se succed cu
și nesimțite între ele, fără o perspectivă adâncă, pe
se desfașoară mai mult pe un singur plan, pe
Luchian obține armonii generale și tablourile lui
lumina caldă și egală, o liniște senină pe care v
tălmăch decât în natură. În acest echilibru, cu st
unul alcătuit, se vede și mai bine frumusețea nat
peisajului. Fiindcă peisajele lui sunt lipsite de p
și cum în ele numai atare...

Spaldtorreaga

fințe, s'ar părea că aceste inspirate culturi din ne-
luchian le vede și ni le reprezintă goale. Ar fi e
o astfel de pripită apreciere. Prin acea măiestrie
trebuie a valorilor cu o exactă proporție a suprafe
cu tonalitate întotdeauna justă, într'un peisaj
chiar avem siguranța, că ne găsim în mijlocul
câlcăm pe iarba, ne plimbăm printre copaci, așez
cel de afară

"Natura nu trebuie să o imiți, nici să o copiezi, să lucrezi în felul ei."
Această mărturisire aforistică a lui Luchian întreaga lui profesune de credință.

* Fragment din prezentarea făcută de autor la
rului, în cartea intitulată "Luchian"

Casa lui moș George

zile și am făcut mai multe schite. Locurile înșă sunt greu
de suit și mai ales de scoborit. Via unde mă arlu reze
asupra pe o mucle de deal, de unde am arlu rete
și nu se poate spune aici cu vopsea și o perspectivă
cât ai putea să vezi dintr-un loc și alți și vopsești. Cu
trec prin frunze care se pot face cu o scriere mai puțin.
ei mi farmecul din Edipului-de-Pădure. Când am sosit
aici, mi s'a părut că intru într-o mănăstire de matri-
culă și plăcut, fără igratie și am și o îngrijire naștri.

Lucian este mistuit. Fieva lui tăcută și contemplativă, "cu cât se spune mai mult, cu atât ai înțeleg mai puțin", își găsește limba de care are nevoie. Să peapă seara, cu tarantul pe picioare gustă tăcerea, săpăntă avaria ușoare de prin livezi și care alături se bălăcește de data asta trimite scrisori lungi pe patru fețe.

